

บทที่ 4

รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การวิเคราะห์และการจัดสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยพื้นฐานชุมชน ในบทนี้ได้ผสมผสานแนวคิดหรือทฤษฎีการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Swarbrooke, 1998) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Fennell, 1999 ; Holden, 2000 ; Page and Dowling, 2002) ศักยภาพในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวและองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์หรือบริการด้านการท่องเที่ยว (Goeldner, Ritchie and McIntosh, 2000)

แนวคิดดังกล่าวได้กล่าวถึงทรัพยากรการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ทรัพยากร บทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมและรับผลประโยชน์ การขนส่ง การสร้างปัจจัยพื้นฐานในการท่องเที่ยว การดำเนินธุรกิจ การส่งเสริมการตลาด การจัดช่องทางการจัดจำหน่าย การให้การศึกษา และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

จากการให้แนวคิดดังกล่าวร่วมกับชุมชนโดยผ่านกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ จึงสามารถวิเคราะห์ (SWOT) การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำแม่แตง โดยมีหมู่บ้านสบถ้าย เป็นจุดศูนย์กลางได้ดังนี้

บทวิเคราะห์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จุดแข็ง (Strengths)

การวิเคราะห์จุดแข็ง โดยยึดแนวคิดหรือหลักการ 3 ประการ คือ องค์ประกอบของผลิตภัณฑ์บริการด้านการท่องเที่ยว หลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผสมผสานและสรุปเป็นองค์รวม ได้จุดแข็งดังนี้

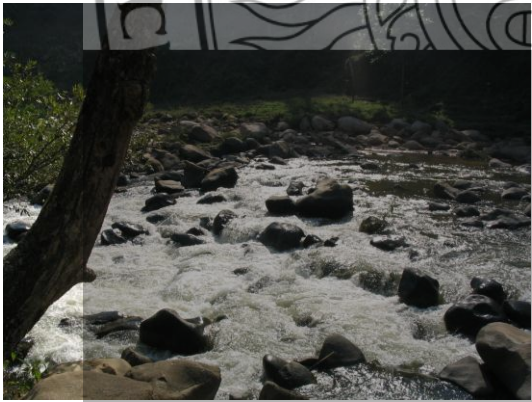
- จุดแข็งด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว
- จุดแข็งด้านชุมชน
- จุดแข็งด้านการขนส่ง
- จุดแข็งด้านปัจจัยพื้นฐานทางการผลิต

ทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติในเขตลุ่มแม่น้ำแม่แตง ตำบลกี้ดช้าง (พื้นที่ 306.25 ตารางกิโลเมตร) อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ มีทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น น้ำตก ห้วยสถาน น้ำตกตาดหมอก ถ้ำ แก่ง ในแม่น้ำแม่แตง ไร่นา หน่อกาแฟ หุบเขาของแก่งกี้ดที่ลึกลับ ระบบนิเวศป่า เต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ป่าสน ป่าดิบเขา การทำไร่หมุนเวียน การทำสวนป่า สภาพภูมิประเทศ ซึ่งมีความสูงตั้งแต่ 400 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ถึงประมาณ 2,000 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล นอกจากก่อให้เกิดความหลากหลายของระบบนิเวศป่าแล้ว ยังก่อให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพของชีวิตพืชและสัตว์ ซึ่งพึ่งพาอาศัยในระบบนิเวศที่แตกต่างกัน

ชนิดพันธุ์พืช สัตว์ป่าลุ่มแม่น้ำแม่แตง และในเขตภูเขาสูง ซึ่งเป็นเส้นทางล่องแพ และเดินป่าของนักท่องเที่ยว น่าจะเป็นจุดขายที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ถ้าได้นำความรู้เกี่ยวกับเรื่องระบบนิเวศป่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน และความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ของพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ถ่ายทอดเพื่อให้นักศึกษาแก่นักท่องเที่ยว

ภาพประกอบ 4.1 แสดงทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหมายถึง วัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น โบราณสถาน อาคารบ้านเรือน การแต่งกาย ประเพณี พิธีกรรม ฯลฯ และ วัฒนธรรมด้านจิตใจ เช่น ความเชื่อ ค่านิยม ความโอปอ้อมอารี ฯลฯ วัฒนธรรมทางวัตถุ และ วัฒนธรรมทางจิตใจ ทั้งสองอย่างอยู่ร่วมกันไม่สามารถแยกออกจากกันได้ นอกจากนี้ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ยังหมายถึง ประวัติศาสตร์ ศาสนา และกิจกรรมต่างๆ ที่วัดจัดขึ้น เพื่อตอบสนองการท่องเที่ยว และไม่ตอบสนองการท่องเที่ยวเป็นวัตถุประสงค์หลัก

กลุ่มแม่น้ำแม่แตง เฉพาะเขตตำบลเมืองกี้ด มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งประกอบด้วย คนไทย ละหู่ อะข่า กะเหรี่ยง ม้ง เย้า และลีซู กลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวแล้ว ถึงแม้ว่าทางด้านวัตถุวัฒนธรรมได้เปลี่ยนแปลงตามสมัยนิยมบ้าง แต่ก็ยังคงรักษารูปแบบเดิมไว้ แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ต่างก็มีความน่าประทับใจ และมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ทำให้เกิดความน่าสนใจ และมีเสน่ห์ในด้านการท่องเที่ยว

ภาพประกอบ 4.2 แสดงความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มแม่น้ำแม่แตง

นอกจากวัฒนธรรมทางวัตถุ ซึ่งสังเกตได้ภายนอกแล้ว วัฒนธรรมด้านจิตใจ ซึ่งก่อให้เกิดค่านิยม ความเชื่อ ประเพณี และกิจกรรมอื่นๆ ในการยังชีพ ซึ่งแตกต่างกัน เช่น การทำไร่นา ไร่หมุนเวียน ระบบเหมืองฝาย การเลี้ยงผีขุนน้ำ พิธีกรรมด้านการเกษตร ในรูปแบบต่างๆ กัน แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น การทำไร่นา ไร่หมุนเวียน การทำเหมืองฝายของกะเหรี่ยง ประเพณีการเลี้ยงผีของละว้า หัตถกรรมเครื่องจักสานและสิ่งทอของอะข่า ประเพณีพื้นบ้านของกลุ่มคนไทย เป็นต้น

ในด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุ เนื่องจากตำบลเมืองกืด บ้านสบก่าย บ้านเมืองกืด เคยเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชาวลัวะมาก่อน ชาวลัวะนับถือพุทธศาสนา ดังนั้นในเขตชุมชนดังกล่าว จึงมีวัดร้าง เช่น ที่บ้านเมืองกืด บ้านสบก่าย บ้านห้วยสถาน และยังมีวัดเมืองกืดสร้างขึ้นไม่น้อยกว่า 400 ปี ล่วงมาแล้ว

มีการขุดค้นพบ พระพุทธรูป และเครื่องปั้นดินเผาของลัวะ เช่น กำไล และกล้องยาสูบ

ในด้านประวัติศาสตร์ เส้นทางระหว่างหมู่บ้านเมืองกืด สบก่าย ห้วยฮะ และเขตบ้านป่าข้าวหลาม แล้วติดต่อไปยังบ้านเมืองทอง (อำเภอเชียงดาว) บ้านเวียงแหง บ้านเปียงหลวง (ตำบลเวียงแหง) ออกนอกเขตแดนประเทศไทย เข้าสู่ประเทศพม่า ในปัจจุบันเป็นเส้นทางที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ในกาลเวลาที่ต่างกัน 3 ลักษณะ ดังนี้

1. เส้นทางขุนหลวงวิลังค๊ะ ขุนหลวงวิลังค๊ะเข้าเมืองลัวะแห่งเชียงใหม่' (ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 7) ผู้ร่วมสมัยกับพระนางจามเทวีแห่งนครหริภุญชัย เป็นหัวหน้าชุมชนลัวะบ้านเมืองก๊ะ (บ้านแมก๊ะ ตำบลสะลวง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่) ได้ยกกองกำลังเข้ายึดเมืองเชียงใหม่โดยใช้เส้นทางจากบ้านแมก๊ะเข้าสู่เชียงใหม่ และเส้นทางนี้เชื่อมต่อมายังเมืองกืด และสบก่าย ซึ่งเป็นชุมชนลัวะโบราณ

2. เส้นทางเดินทัพสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในปี ค.ศ.1605 (พ.ศ.2148) สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงยกกองทัพไปตีกรุงอังวะ หลังจากประทับที่นครเชียงใหม่ได้ 1 เดือน ทรงรับสั่งให้พระเอกาทศรถ ยกกองทัพไปทางเมืองฝาง (เส้นทางเดินทัพเลียบลุ่มแม่น้ำปิง : ผู้วิจัย) และพระองค์ยกกองทัพตามไปสมทบภายหลัง หลักฐานทางประวัติศาสตร์มีได้อธิบายไว้ว่าเสด็จเส้นทางใด

จากการบอกเล่าของชาวบ้านเกี่ยวกับการเดินทัพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ว่าได้ยกกองทัพผ่านท้องทุ่งเมืองกืด ทรงนมัสการพระที่วัดเมืองกืดและทรงปลูกต้นโพธิ์ไว้ 1 ต้น เจ้า

อวาตปลุกอีก 1 ต้น หลังจากนั้นพระองค์เดินทัพผ่านสบถ้าย ท่งยี่ะ ป่าข้าวหลาม เมืองคอง เวียงแขง เปียงหลวง เพื่อเดินทางต่อไปยังเมืองหำหลวง หรือเมืองหาง ในประเทศพม่า

ภาพประกอบ 4.3 วัดเมืองกี้ด และต้นโพธิ์

3. เส้นทางค้าขาย วัวต่าง ม้าต่าง และแลกเปลี่ยนสิ่งของในระบบการผลิตแบบยังชีพ เส้นทางจากปากทางบ้านไร่ บ้านร้าง เมืองกี้ด สบถ้าย ท่งยี่ะ เมืองคอง เวียงแขง คือเส้นทางแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างเมือง และหมู่บ้าน และเป็นเส้นทางวัฒนธรรมทางสายน้ำของกลุ่มแม่น้ำแม่แตง

ระยะทางจากแม่มาลัย-บ้านไร่ (3.5 กิโลเมตร) บ้านไร่-เมืองกี้ด (19 กิโลเมตร) เมืองกี้ด-เมืองคอง (25 กิโลเมตร) เมืองคอง-เวียงแขง (23 กิโลเมตร) เวียงแขง-เปียงหลวง (22 กิโลเมตร) ระยะทาง 20-25 กิโลเมตร คนเดินทางประมาณ 1 วัน และวัวต่างก็เดินทางประมาณ 1 วัน หนึ่งชั่วโมงวัวต่างเดินทางได้ประมาณ 3 กิโลเมตร ในเวลา 1 วัน เดินทางประมาณ 6 ชั่วโมง

ในปัจจุบันชาวบ้านเลิกใช้วัวต่าง ม้าต่าง และไม่มีถนนเชื่อมระหว่างเมืองกีด-เมืองคอง และเวียงแหง จึงทำให้เส้นทางแลกเปลี่ยนสินค้าและเส้นทางวัฒนธรรมหมดสิ้นความสำคัญ คงเหลือไว้แต่คำบอกเล่าอย่างภาคภูมิของผู้เฒ่าในการผจญภัยในวัยหนุ่มสาว

จุดแข็งด้านชุมชน

จุดแข็งด้านชุมชน นอกจากมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์แล้ว ชุมชนในเขตลุ่มแม่น้ำแม่แตงยังเป็นชุมชนที่มีมิตรจิต โอบอ้อมอารี พร้อมให้บริการแก่ผู้มาเยือน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ยินดีต้อนรับคนแปลกหน้า นี่ก็จุดแข็งอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมชาวบ้าน

ในด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน ชุมชนหรือชาวบ้านในหมู่บ้านมีความรู้เรื่องยาพื้นบ้าน สมุนไพรพื้นบ้าน องค์ความรู้เรื่องระบบนิเวศป่า ความหลากหลายทางชีวภาพ และประโยชน์ของพืชสมุนไพรในแนวภูมิปัญญาชาวบ้าน จะเป็นจุดแข็งสำคัญอย่างหนึ่งของชุมชน โดยเฉพาะในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเท่านั้น แต่จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาด้านอื่นๆ ด้วย

ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในระบบการผลิตเพื่อใช้เอง ที่เหลือแลกเปลี่ยนหรือขายบ้าง เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่ม แต่ละชาติพันธุ์ ซึ่งมีเอกลักษณ์ของตนเอง การดัดแปลงผลิตภัณฑ์ดังกล่าวแล้วเพื่อสนองตอบต่อการท่องเที่ยว จึงเป็นจุดแข็งอย่างหนึ่งที่ชาวบ้านสามารถทำได้

จุดแข็งด้านการขนส่ง

ในปัจจุบันมีถนนลาดยาง ติดต่อกับบ้านเมืองกีดได้อย่างสะดวก จากบ้านแม่มาลัยถึงเมืองกีด ระยะทาง 22.5 กิโลเมตร จากเมืองกีดถึงบ้านสบถ้าย 9 กิโลเมตร และจากสบถ้ายถึงทุ่งยั้ง 4 กิโลเมตร เป็นเส้นทางดินลูกรัง จากทุ่งยั้งถึงป่าข้าวหลาม 8 กิโลเมตร เส้นทางเป็นดินลูกรัง รถยนต์สัญจรได้เฉพาะฤดูแล้ง

ระบบการขนส่งอาจเป็นจุดแข็งเฉพาะชาวบ้านเมืองกีด แต่หมู่บ้านอื่นๆ การขนส่งไม่สะดวกสบาย แต่มีเสน่ห์ในการเดินทางแบบเดินป่า หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ถ้าจัดการถูกต้องตามหลักวิชาการ

จุดแข็งทางด้านการจัดการผลิต และสั่งอำนวยความสะดวกด้านอื่นๆ

บ้านเมืองก็ดี มีสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ มากกว่าหมู่บ้านอื่นๆ บ้านสบก้าย มีไฟฟ้า แต่ขาดระบบโทรศัพท์ บ้านทุ่งยั้ง บ้านโป่งแง่น บ้านป่าข้าวหลาม ขาดโทรศัพท์และไฟฟ้า (ในปัจจุบันบางหลังคาเรือนของหมู่บ้านเหล่านี้อาจใช้ไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์)

ระบบประปามีทุกหมู่บ้าน แต่เป็นประปาภูเขา คือต่อท่อประปาจากลำน้ำในเขตภูเขาสูง ไล่ถึงกักเก็บไว้ในเขตหมู่บ้าน แล้วต่อท่อประปาแจกจ่ายไปตามครัวเรือนต่างๆ

จุดแข็งในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและปัจจัยการผลิต
มีเฉพาะหมู่บ้านเมืองก๊อดเท่านั้น สำหรับหมู่บ้านอื่นๆ ก่อนข้างเป็นจุดอ่อน แต่ก็เกิดความน่าประทับใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จุดแข็งด้านทุนและเงินทุน
ชาวบ้านส่วนหนึ่งของหมู่บ้านสบก้าย เมืองก๊อด ถึงแม้จะเป็นส่วนน้อย ก็มีต้นทุนด้านที่ดิน ที่สวน ที่นา และเงินทุนเป็นทรัพย์สินสมบัติของตนเอง สินทรัพย์ดังกล่าวแล้ว เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างผลิตภัณฑ์และบริการสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเช่น สร้างเรือนแรม ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก เป็นต้น

กลุ่มแม่บ้านแม่เตง เขตบ้านสบก้าย และหมู่บ้านใกล้เคียง มีจุดแข็งในเรื่องทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม ความพร้อมของชุมชนในเรื่องอสังหาริมทรัพย์ การต้อนรับนักท่องเที่ยว ภูมิปัญญาชาวบ้านในด้านระบบนิเวศป่า ความหลากหลายทางชีวภาพ และศิลปหัตถกรรม นอกจากนี้ยังมีระบบการขนส่งและสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นจุดแข็งของหมู่บ้านเมืองก๊อด แต่หมู่บ้านอื่นๆ เป็นจุดอ่อน แต่ก็มีเสน่ห์สำหรับนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เงินทุนและหลักทรัพย์ก็เป็นจุดแข็งอย่างหนึ่งของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยว

จุดอ่อน (Weaknesses)

จุดอ่อนที่สำคัญประกอบด้วย ระบบการขนส่ง ปัจจัยพื้นฐานทางการผลิต สิ่งอำนวยความสะดวก วัฒนธรรมของคนในชุมชน การตลาด การเงิน

ระบบการขนส่ง

ระบบการขนส่ง ประกอบด้วย เส้นทาง ขานพาหนะ และผู้ประกอบการ ระบบการขนส่งอาจเป็นจุดแข็งเฉพาะบ้านเมืองก็ได้ แต่เป็นจุดอ่อนเกือบทุกๆ หมู่บ้านในเขตลุ่มแม่น้ำแม่แตงในตำบลเมืองกืด เช่น บ้านสบก้าย บ้านทุ่งยั้ง มีถนนลูกรัง แต่ไม่มีรถประจำทาง บ้านป่าข้ามหลาม บ้านห้วยสถาน บ้านห้วยกุ่มก๊ิบ ถนนใช้สัญจรได้เฉพาะฤดูแล้ง บ้านโป่งแก่นขาดถนนต้องเดินเท้า และใช้เส้นทางม้าต่าง หรือล่องแพ ในหมู่บ้านดังกล่าวไม่มีรถโดยสารประจำทาง ดังนั้นการเดินทางท่องเที่ยวต้องเช่าเหมาขานพาหนะจากตัวเมือง

การขาดถนน ขานพาหนะรับจ้าง และผู้ประกอบการ จึงเป็นจุดอ่อนที่สำคัญของระบบการขนส่งในหมู่บ้านลุ่มแม่น้ำแม่แตง ยกเว้นบ้านเมืองกืด

ภาพประกอบ 4.4 ม้าต่างลำเลียงสินค้าบ้านโป่งแก่น

วิธีการแก้ไขจุดอ่อนด้านการขนส่ง ต้องมีการจัดสร้างถนนอย่างถาวร ให้ได้ทุกฤดูกาล จากบ้านเมืองกืด สบก้าย ทุ่งยั้ง ป่าข้ามหลาม และติดต่อถึงเมืองคอง เวียงแหง ให้เป็นถนนประวัติศาสตร์เรื่องวัฒนธรรมของชาวบ้านจากอดีตสู่ปัจจุบันและอนาคต ควรเป็นถนนสายแคบๆ กว้างประมาณ 8 เมตร ทั้งนี้เพราะถนนดังกล่าว ผ่านภูเขาและระบบนิเวศป่า

ปัจจัยพื้นฐานทางการผลิต

ปัจจัยพื้นฐานทางการผลิต ประเภท ไฟฟ้า การสื่อสาร เตาเผาขยะ การกำจัดน้ำเสีย เป็นจุดอ่อนสำคัญอย่างหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การขาดระบบการสื่อสาร ทำให้การติดต่อในด้านธุรกิจเกิดความล่าช้า และไม่สะดวกอย่างยิ่ง เพราะต้องใช้การสื่อสารด้วยคนเดินทาง การติดต่อธุรกิจต้องผ่านหน่วยธุรกิจนำเที่ยวในเมือง จึงเป็นอุปสรรคสำหรับชาวบ้านในการติดต่อกับนักท่องเที่ยวโดยตรง

การขาดเตาเผาขยะ และระบบบำบัดน้ำเสีย ทำให้เกิดมลภาวะในพื้นที่ท่องเที่ยว เพราะทำให้สภาพแวดล้อมทางน้ำ อากาศ และภาพลักษณ์ทางสายตาสูญเสียความน่าประทับใจ เกิดความสกปรก และเชื้อโรค ทำให้นักท่องเที่ยวรังเกียจ

สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่น ที่พัก ร้านอาหาร สถานพยาบาล ศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยว ฯลฯ ยังคงขาดแคลนในหมู่บ้าน ถึงแม้มีอยู่บ้างแต่ก็ยังไม่ได้มาตรฐานเท่าที่ควร ในหมู่บ้านสบก้าย บ้านกีดช้าง บ้านโป่งแง่น บ้านป่าจำวหลาม บ้านห้วยกุ่มก๊อ มีที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว แต่ต้องปรับปรุงทั้งหมด

แนวทางแก้ไขจุดอ่อน ต้องมีการพัฒนาสาธารณูปโภค เช่น ระบบการสื่อสาร ระบบการกำจัดขยะ และน้ำเสีย ระบบดังกล่าวแล้ว สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านในเขตระบบนิเวศป่าและภูเขา มีความจำเป็นมากกว่าไฟฟ้า ทั้งนี้เพราะนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศและนักท่องเที่ยวแบบผจญภัย ต้องการประสบการณ์ที่แปลกใหม่ แตกต่างจากประสบการณ์เดิมที่จำเจ ดังนั้นหมู่บ้านที่ขาดไฟฟ้า จึงเป็นสิ่งที่น่าประทับใจสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวดังกล่าว การจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่น ที่พัก ร้านอาหาร ศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยว ควรใช้วัสดุและการออกแบบการก่อสร้างให้สอดคล้องกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมเดิม จึงจะเป็นจุดขายที่มีเสน่ห์

วัฒนธรรมของคนในชุมชน

วัฒนธรรมของคนในชุมชนอยู่บนพื้นฐานของสังคมการเกษตร ในระบบการผลิตแบบยังชีพ คือเป้าหมายหลักในการผลิตเพื่อกินเพื่อใช้ ที่เหลือจากการผลิตมีการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างหมู่บ้าน

ในอดีต ความสัมพันธ์ในเชิงเศรษฐกิจ วัฒนธรรมระหว่างหมู่บ้านเมืองกีด สบก้าย เมืองคอง และเวียงแหง ดำเนินไปอย่างใกล้ชิด ในการเป็นมิตรและแลกเปลี่ยนผลผลิต

หมู่บ้านเมืองก๊ี้ สบท้าย ได้นำเมี่ยงแลกข้าวกับหมู่บ้านเมืองคอง ซึ่งมีที่ราบกว้างใหญ่กว่า นอกจากนี้ยังมีการเดินทางเพื่อเยี่ยมชมกันอย่างฉันทมิตรระหว่างหมู่บ้านเมืองก๊ี้ เมืองคอง และ เวียงแหง

วัฒนธรรมดังกล่าว มิได้มุ่งการแสวงหากำไรในเชิงธุรกิจ จึงเป็นจุดอ่อนอย่างหนึ่งของ ชาวบ้านในระบบธุรกิจใหม่

นอกจากนี้ชาวบ้านในชุมชน ซึ่งดำรงชีพการผลิตด้านการเกษตร ยังขาดความรู้ในงาน บริการ และผลผลิตทางด้านการเกษตรกรรมการท่องเที่ยว การขาดความรู้พื้นฐาน จึงเป็นจุดอ่อนที่สำคัญ ทำให้นายทุนในเมืองเข้ามาประกอบธุรกิจในหมู่บ้าน บ้านเมืองก๊ี้ในปัจจุบันมีบริษัทนำเที่ยว ดำเนินธุรกิจหมู่บ้าน 8 บริษัท เป็นของคณะบุคคลในเมือง 7 บริษัท เหลือเพียง 1 บริษัทที่เป็นของชาวบ้านที่รวบรวม ชาวบ้านทั่วไปก็จะเป็นเพียงลูกค้า

บ้านสบท้าย เป็นเพียงเส้นทางผ่านของการท่องเที่ยวแบบเดินป่า ไม่มีบริษัทนำเที่ยวในหมู่บ้าน ชาวบ้านทำธุรกิจร้านอาหาร และเรือนแรม จำนวน 6 หลัง สำหรับธุรกิจล่องแพยางเป็นของนักธุรกิจในเมือง นอกจากนี้นายทุนในเมืองยังซื้อที่ดินของชาวบ้านเพื่อเตรียมตัวขยายธุรกิจต่อไป

หมู่บ้านโป่งแง่นชนเผ่า ละฮู่ เพียง 2 ครอบครัว เป็นเจ้าของเรือนแรม 2 หลัง เหลืออีก 4 หลัง ก็เป็นของนายทุนนอกหมู่บ้าน

บ้านป่าข้าวหลาม มีเรือนแรมของชาวบ้านจำนวน 5 หลังคาเรือน ค่าที่พักคนละ 20 บาทต่อคืน ไม่มีร้านอาหารในหมู่บ้าน

การขาดความรู้และการมองการณ์ไกล เป็นจุดอ่อนที่สำคัญของชาวบ้านในการปรับตัวให้เข้ากับธุรกิจการท่องเที่ยวในอนาคต ในที่สุดการท่องเที่ยวจึงเป็นเพียงเหยื่อล่อให้ชาวบ้านเป็นทาสรับใช้การท่องเที่ยว เพราะเกิดจากการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม

แนวทางแก้ไขในเรื่องการประกอบธุรกิจของชาวบ้าน ซึ่งเกิดจากจุดอ่อนด้านวัฒนธรรม ต้องอาศัยหน่วยงานจากภายนอก และคนในหมู่บ้านต้องช่วยกันศึกษาสาเหตุและวิเคราะห์ปัญหา ต้องสร้างชุมชนชาวบ้านให้เข้มแข็งภายใต้พื้นฐานวัฒนธรรมการผลิตแบบเดิม ซึ่งมีความเกื้อกูลต่อกัน แต่นำวัฒนธรรมแบบเดิมมาปรับใช้กับธุรกิจการท่องเที่ยว เพราะธุรกิจการท่องเที่ยวก็เป็นธุรกิจแห่งการเอื้ออาทร แต่เปลี่ยนจากชาวบ้านกับชาวบ้าน เป็นชาวบ้านกับผู้มาเยือน

วัฒนธรรมเดิมสามารถใช้กับการท่องเที่ยวได้อย่างกลมกลืน เพียงแต่หน่วยงานของรัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ชาวบ้านและผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มอื่นๆ ต้องช่วยกันแก้ไขในปัญหาเศรษฐกิจ เรื่อง การผูกขาด การกระจายรายได้ การถือครองกรรมสิทธิ์ และการถ่ายทอดความรู้ใหม่ในธุรกิจ บริการด้านการท่องเที่ยวบนพื้นฐานวัฒนธรรมแห่งการเอื้ออาทร และภูมิปัญญาเดิมของชาวบ้าน ให้ผ่อนปรนปรับตัวเข้ากันได้อย่างกลมกลืน

การตลาด

ส่วนผสมของการตลาด นอกจากผลิตภัณฑ์ (Product) แล้ว ยังประกอบด้วย ราคา (Price) ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) และการส่งเสริมการตลาด (Promotion) ผลิตภัณฑ์เป็นจุดแข็งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เขตลุ่มแม่น้ำแม่แตง แต่ช่องทางการจัดจำหน่ายและการส่งเสริมการขายเป็นจุดอ่อนที่สำคัญของชาวบ้านในพื้นที่ดังกล่าวแล้ว ชาวบ้านขาดความรู้ในการจัดหา ช่องทางการจัดจำหน่ายกับหน่วยธุรกิจนำเที่ยว หรือพ่อค้าคนกลางรูปแบบอื่นๆ ทั้งในประเทศและ ต่างประเทศ ชาวบ้านขาดความรู้ในการเสนอขายผลผลิตผ่านระบบคอมพิวเตอร์ หรือการสื่อสาร รูปแบบอื่น ๆ

ในด้านส่งเสริมการตลาด ชาวบ้านขาดความรู้ในการโฆษณา (Advertising) การประชาสัมพันธ์ (Public Relation) การขายผ่านบุคคล (Personal Selling) และการส่งเสริมการขาย (Sales Promotion)

การขาดความรู้ในการส่งเสริมการขายในรูปแบบต่างๆ และการจัดช่องทางการจำหน่าย จึงเป็นจุดอ่อนสำคัญทำให้ผลิตภัณฑ์หรือชุดการท่องเที่ยวของชาวบ้านไม่สามารถ กระจายถึงนักท่องเที่ยวโดยตรง ต้องผ่านหน่วยธุรกิจนำเที่ยว ซึ่งเป็นคนกลาง และไม่ยึดหลักการ กระจายรายได้อย่างเป็นธรรม

การแก้ไขจุดอ่อนในเรื่องการตลาด ในขณะที่ชุมชนขาดการขนส่ง การสื่อสาร จึงมี ความจำเป็นต้องพึ่งพิงภาครัฐบาล และหน่วยธุรกิจในเมือง ช่วยเหลือในการจัดหาช่องทางการจัด จำหน่าย และส่งเสริมการขายทุกรูปแบบ ความสำเร็จของบริษัทแม่แตงทัวร์ บ้านเมืองก๊อด ซึ่งเป็น หน่วยธุรกิจคนในหมู่บ้าน เพราะประสานงานกับหน่วยธุรกิจนำเที่ยวในเมืองเชียงใหม่ เป็นผู้จัดหา นักท่องเที่ยว กิจกรรมการล่องแพยางในแม่น้ำแม่แตง บ้านสบก้าย ประสบผลสำเร็จเพราะ ประสานงานกับหน่วยธุรกิจนำเที่ยวในเมือง

ดังนั้น การประสานงานดังกล่าว จึงเป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการแก้ปัญหาจุดอ่อน

การขาดเงินทุน

แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องใช้งบประมาณมากและลงทุนระยะยาว นี่คือการลักษณะที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบมวลชนซึ่งลงทุนระยะสั้น เงินลงทุนบางอย่างมิได้หวังผลตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจอย่างเดียว แต่หวังผลตอบแทนในการรักษาสีเขียวแล้วส่งผลตอบแทนทางเศรษฐกิจในภายหลัง

การแก้ไขจุดอ่อนดังกล่าว ภาครัฐต้องให้การสนับสนุนในการลงทุนด้านการปรับปรุงสิ่งแวดล้อม ระบบบำบัดน้ำเสีย ระบบการเก็บขยะ และการส่งเสริมการขาย ตลอดจนจัดหาช่องทางการจัดจำหน่าย ภาคการเงินของเอกชน ต้องช่วยเหลือชาวบ้านในการกู้เงินลงทุนในระยะยาว

ศักยภาพในการรองรับ

ศักยภาพในการรองรับเป็นจุดอ่อนอย่างหนึ่งในพื้นที่ท่องเที่ยว ในด้านจำนวนนักท่องเที่ยว การจัดบริการและกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเกินศักยภาพของพื้นที่ในการรองรับ กรณีตัวอย่างบ้านแม่กืด บริเวณแก่งแค ในฤดูแล้งเดือนเมษายน-พฤษภาคม 2548 สองฝั่งแม่น้ำแม่เตงเต็มไปด้วยร้านอาหาร และนักท่องเที่ยวซึ่งมีจำนวนมากเกินไป กลายเป็นฝูงชนที่แออัดริมฝั่งแม่น้ำ การจราจรติดขัด ขยะมากมาย ทำให้เกิดมลภาวะและเกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

ปางช้างสองฝั่งแม่น้ำแม่เตงมีขึ้น เพื่อจัดบริการนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญต่อธุรกิจ แต่ต้องคำนึงถึงปริมาณช้างให้สอดคล้องกับระบบนิเวศป่า การแก้ปัญหาปริมาณช้างมากเกินไป ต้องแก้ไขโดยการจัดพื้นที่เพาะปลูกอาหารช้าง จัดซื้ออาหารช้าง มิใช่ปล่อยช้างให้กินอาหารตามธรรมชาติ เพราะการกระทำเช่นนั้นเกินศักยภาพของระบบนิเวศป่าในการรองรับได้

ปริมาณนักท่องเที่ยวซึ่งเข้าไปในหมู่บ้าน ต้องจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้พอเหมาะพอดี ถ้านักท่องเที่ยวเข้าไปในหมู่บ้านมากเกินไป จะส่งผลให้สังคมหมู่บ้านสูญเสียศักยภาพในการรองรับทางสังคมและวัฒนธรรม วัฒนธรรมของชาวบ้านจะเปลี่ยนแปลงไปโดยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดเพียงอย่างเดียว ในที่สุดสังคมชาวบ้านก็ล่มสลาย

จุดอ่อนในเรื่องระบบการขนส่ง ปัจจัยพื้นฐานในการผลิต สิ่งอำนวยความสะดวก วัฒนธรรมในชุมชน การตลาด การเงิน และศักยภาพในการรองรับ เป็นจุดอ่อนที่สำคัญของชาวบ้านในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งจะต้องจัดการแก้ไขด้วยข้อเสนอแนะที่อธิบายไว้แล้ว

โอกาส (Opportunities)

ในการวิเคราะห์เกี่ยวกับโอกาสของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำแม่แตง มีปัจจัยภายนอกสนับสนุน ประกอบด้วย การขยายตัวของการท่องเที่ยวโลก การขยายตัวของนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศในประเทศไทย นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศในจังหวัดเชียงใหม่ ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของประเทศไทย

การขยายตัวของการท่องเที่ยวโลก

การขยายตัวทางด้านการต้องการของการท่องเที่ยว (Tourism Demand) และของนักท่องเที่ยวได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 เนื่องจากการพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ก่อให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ ทางด้านระบบการขนส่ง การสื่อสาร การพัฒนาเศรษฐกิจ การศึกษา การพัฒนาทางด้านการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ฯลฯ ทำให้ความต้องการในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากการศึกษาขององค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization) ได้สรุปสถานการณ์ท่องเที่ยวโลกไว้ว่า ในปี ค.ศ.1950 (พ.ศ.2493) มีนักท่องเที่ยวโลก 25 ล้านคน ค.ศ.1970 (พ.ศ.2513) จำนวน 166 ล้านคน ค.ศ.1995 (2538) จำนวน 564 ล้านคน ค.ศ.2000 (พ.ศ.2543) จำนวน 692 ล้านคน ค.ศ.2010 (พ.ศ.2553) จำนวน 1,047 ล้านคน และ ค.ศ.2020 (พ.ศ.2563) จำนวน 1,602 ล้านคน (Goeldner, Ritchie and McIntosh, 2000 : 680-681)

ถ้าพิจารณาจากแนวโน้มในรอบ 20 ปี (ค.ศ.2000-2020) มีนักท่องเที่ยวจากจำนวน 692 ล้านคน เพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 1,602 คน หรือเพิ่มขึ้นประมาณ 2.3 เท่า

การขยายตัวทางด้านการต้องการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวโลกดังกล่าวแล้ว ย่อมเป็นโอกาสดีของประเทศไทยในการขยายตัวทางด้านการท่องเที่ยวในอนาคต

การขยายตัวของนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศในประเทศไทย

ประเทศไทยเป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวอันดับที่ 18 ของโลก นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศเดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทย มีปริมาณเพิ่มขึ้นทุกปี จากสถิติการท่องเที่ยวปรากฏว่า นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศเข้ามาเที่ยวในประเทศไทย ปี ค.ศ.1960 (พ.ศ.2503) จำนวน 81,340 คนเท่านั้น ต่อมาอีก 20 ปี เพิ่มจำนวนเป็น 1,858,801 คน (ค.ศ.1980) และอีก 20 ปี ต่อมา ค.ศ.2000 (พ.ศ.2543) มีจำนวน 9,508,623 คน ในปี ค.ศ.2005 (พ.ศ.2548) ได้วางเป้าหมาย

นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศไว้จำนวน 13.38 ล้านคน และใน ค.ศ.2008 (พ.ศ.2551) วางเป้าหมายไว้ 20.08 ล้านคน (<http://www.tat.or.th>)

ถ้าพิจารณาการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ จากปี ค.ศ.1960-1980 เพิ่มขึ้น 22.85 เท่า จากปี ค.ศ.1980-2000 เพิ่มขึ้น 5.11 เท่า การเพิ่มขึ้นของปริมาณนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศจึงเป็นโอกาสอย่างหนึ่งของการท่องเที่ยวไทยในอนาคตแต่สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ก็อาจมีอุปสรรคบ้าง เพราะถ้าพิจารณาแยกประเภทของนักท่องเที่ยวตามภูมิภาคแล้ว มีนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ซึ่งมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวในเมืองที่สะดวกสบาย มากกว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ลักษณะของพื้นที่ต่ำราบและขาดความสะดวกสบาย

นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศในเชียงใหม่

เชียงใหม่เป็นจังหวัดที่นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศเดินทางท่องเที่ยวเป็นอันดับ 5 ของประเทศไทย (รองจาก กรุงเทพมหานคร พัทยา ภูเก็ต พังงา ตามลำดับ) จากการสำรวจข้อมูลนักท่องเที่ยว ซึ่งพักแรมในโรงแรมประเภทต่างๆ ของจังหวัดเชียงใหม่ ในปี ค.ศ.2003 (พ.ศ.2546) มีจำนวน 2,371,704 คน เป็นคนไทย 1,062,892 คน และนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ซึ่งข้อมูลแยกประเภทสัญชาติ 1,161,526 คน และไม่แยกประเภทสัญชาติ 147,286 คน (สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคเหนือ เขต1, 2547 : เอกสารโรเนียว)

ถ้าพิจารณาข้อมูลนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ซึ่งกำหนดสัญชาติ จำนวน 1,161,526 คน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้ดังนี้

กลุ่มเอเชีย ประกอบด้วย มาเลเซีย สิงคโปร์ จีน ฮองกง ญี่ปุ่น เกาหลี ไต้หวัน กลุ่มประเทศตะวันออกกลุ่มนี้ชอบการท่องเที่ยวในเมือง และต้องการความสะดวกสบาย

กลุ่มยุโรป อเมริกา และออสเตรเลีย ประกอบด้วย ออสเตรเลีย เบลเยียม เดนมาร์ก ฝรั่งเศส เยอรมนี อิตาลี เนเธอร์แลนด์ สวีเดน สวิสเซอร์แลนด์ สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ มีจำนวน 587,493 คน นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ชอบการท่องเที่ยวแบบทางเลือก เช่น การท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยววัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ฯลฯ

ดังนั้น เมื่อพิจารณาทางด้านนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังมีโอกาสดีเพราะมีนักท่องเที่ยว “ฝรั่ง” หรือกลุ่มยุโรป อเมริกา และออสเตรเลีย สนใจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากประสบการณ์ตรงของผู้วิจัย ซึ่งพบกับนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศในเขตเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน เชียงราย ตั้งแต่ ค.ศ.1980 (พ.ศ.2523) จนกระทั่งปัจจุบัน ค.ศ.2005 (พ.ศ.2548) ก็มีแต่นักท่องเที่ยวกลุ่มประเทศยุโรป ออสเตรเลีย แคนาดา นิวซีแลนด์ สหรัฐอเมริกา และมีญี่ปุ่น รุนุ่มสาวบ้าง แต่ก็ไม่พบจีน เกาหลี ไต้หวัน สิงคโปร์ ฮองกง อินเดีย และตะวันออกกลาง ในการเดินทางแบบเดินป่า

ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของประเทศไทย

ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของประเทศไทย ในระหว่างปี ค.ศ.2004-2008 (พ.ศ.2547-2551) ได้วางยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว การพัฒนาสินค้า และบริการด้านการท่องเที่ยว และการพัฒนาระบบบริหารจัดการแบบบูรณาการ ยุทธศาสตร์ 3 ประการดังกล่าวแล้ว ทั้งด้านการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการตลาด ในการเพิ่มปริมาณและคุณภาพของนักท่องเที่ยว การพัฒนาสินค้าและบริการให้มีคุณภาพดี และการจัดการบริหารเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพที่รวดเร็ว สนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยว จึงเป็นโอกาสดีในการพัฒนาการท่องเที่ยวทุกรูปแบบ

ถ้าพิจารณาทางด้านวิสัยทัศน์ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย ซึ่งแสดงอย่างชัดเจนว่า “มุ่งพัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย ให้ก้าวสู่มาตรฐานที่มีคุณภาพ (Quality) และเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainability) ที่สามารถแข่งขันได้ในตลาดโลก (Competitiveness) อันจะนำไปสู่การเป็น Tourism Capitales of Asia” (<http://www.tat.or.th>)

จากการพิจารณาวิสัยทัศน์การนำการท่องเที่ยวไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประเทศไทย ผนวกกับตลาดหลักส่วนหนึ่งยังเป็น “ฝรั่ง” คือ ประเทศสหราชอาณาจักร เยอรมนี ฝรั่งเศส สวีเดน สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย และมีตลาดรอง เช่น นิวซีแลนด์ อิตาลี สเปน เนเธอร์แลนด์ เดนมาร์ก นอร์เวย์ เบลเยียม ออสเตรีย ฯลฯ ซึ่งชอบการท่องเที่ยวแบบเดินป่า และการผจญภัย ย่อมส่งผลดีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างแน่นอน ถ้ารัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำกลยุทธ์การส่งเสริมตลาดมาปฏิบัติอย่างจริงจัง เพื่อนำการท่องเที่ยวของประเทศไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่สามารถแข่งขันได้ในตลาดโลก

การขยายตัวของการท่องเที่ยวโลกที่เพิ่มมากขึ้น จำนวน 2-3 เท่า ในรอบ 20 ปี ประกอบกับประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวเป้าหมายอันดับที่ 18 และเชียงใหม่เป็นแหล่งท่องเที่ยวอันดับ 5 ของนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ประจวบกับนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศใน

เชียงใหม่' เป็นกลุ่ม ยุโรป ออสเตรเลีย อเมริกา มากกว่ากลุ่มเอเชีย ตลาดหลักของนักท่องเที่ยวดังกล่าวมีความสนใจในการท่องเที่ยวแบบเดินป่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วิสัยทัศน์ของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ถ้ารัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนและส่งเสริมอย่างแท้จริง โอกาสดีก็ย่อมเกิดขึ้นกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างแน่นอน เพราะสอดคล้องกับรสนิยมของนักท่องเที่ยวตลาดหลักหลายประเทศ

อุปสรรค (Threats)

ปัจจัยภายนอกที่สำคัญ ซึ่งเป็นอุปสรรคขัดขวางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำแม่แตง และเขตพื้นที่อื่นๆ ของประเทศไทย ประกอบด้วยอุปสรรคสำคัญ คือ นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐบาล การประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวของภาคเอกชน การขาดความรู้และความหลากหลายของผู้มีส่วนได้เสีย นักท่องเที่ยวไทย และทรัพยากรการท่องเที่ยวของประเทศเพื่อนบ้าน

นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐบาล

หลังจากรัฐบาลมีรายได้จากนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ พุ่งขึ้นเป็นอันดับสูงสุดเมื่อเปรียบเทียบกับค่าส่งออกแต่ละประเภท ใน ค.ศ.1982 (พ.ศ.2525) รัฐบาลไทยจึงมีนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยวางกลยุทธ์ด้านการตลาด เพื่อชักชวนนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยให้ได้ปริมาณมากที่สุด และมีวันพักที่ยาวนาน กลยุทธ์ด้านการตลาดทำให้ปริมาณนักท่องเที่ยวเพิ่มจำนวนมากขึ้น กลุ่มนักท่องเที่ยวตลาดหลักด้านเอเชีย มีมากกว่าตลาดหลักด้านยุโรป อเมริกา และออสเตรเลีย รสนิยมของนักท่องเที่ยวแบบเอเชียยึดแบบการท่องเที่ยวแบบมวลชน แต่ตลาดหลักของ “ฝรั่ง” ยึดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมากกว่า

สถิตินักท่องเที่ยวระหว่างประเทศในรอบ 20 ปี จาก ค.ศ.1986 (พ.ศ.2529) ถึง ค.ศ. 2005 (พ.ศ.2548) ก็ไม่แตกต่างกันมากนัก ถ้าพิจารณานักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ 10 อันดับ เรียงตามลำดับก็ได้ดังนี้ อันดับหนึ่ง มาเลเซีย แล้วติดตามด้วย ญี่ปุ่น เกาหลี สิงคโปร์ จีน สหราชอาณาจักร ไต้หวัน สหรัฐอเมริกา และเยอรมนี นักท่องเที่ยว 10 ประเทศดังกล่าว เป็นกลุ่มเอเชีย 7 ประเทศ และเหลือเพียง 3 ประเทศ เป็นกลุ่มยุโรป และอเมริกา ซึ่งมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับกลุ่มเอเชีย

ถ้าวิเคราะห์จากสถิติการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ระหว่าง ค.ศ.1994-2004 (พ.ศ.2540-2547) นักท่องเที่ยวกลุ่มเอเชีย แอฟริกา คิดเป็นร้อยละ 68 แต่นักท่องเที่ยวกลุ่มยุโรป อเมริกา ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ คิดเป็นร้อยละ 32 เท่านั้น

พฤติกรรมการณ์บริโภคของนักท่องเที่ยวทั้ง 2 กลุ่ม ซึ่งแตกต่างกันดังอธิบายมาแล้ว จึงเป็นอุปสรรคสำคัญอย่างหนึ่ง ในการพัฒนาการท่องเที่ยวไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

วิธีการแก้ไข รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต้องวางกลยุทธ์การส่งเสริมการตลาด โดยเน้นตลาดหลัก กลุ่มยุโรป อเมริกา ออสเตรเลีย ให้มากขึ้นกว่าเดิม และต้องลดเป้าหมายของนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศในกลุ่มเอเชีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบางชาติซึ่งมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงทำลายทรัพยากรการท่องเที่ยวมากกว่าการอนุรักษ์ การลดปริมาณนักท่องเที่ยวกลุ่มเอเชียบางชาติลง อาจทำให้จำนวนเงินลดลงบ้าง แต่เงินที่ได้จากการท่องเที่ยวต้องกลับไปเยียวยาฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ก็ไม่คุ้มกับเงินตราที่ได้มาเช่นเดียวกัน

การลดปริมาณนักท่องเที่ยวลง มิใช่เฉพาะแต่กลุ่มเอเชียบางชาติเท่านั้น ยังรวมถึงทุก ๆ ชาติ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว ส่งผลต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มิได้หวังผลตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่ควรกระทำควบคู่กับการพัฒนาด้านสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และด้านอื่นๆ ควบคู่ไปด้วย

การประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวของภาคเอกชน

การประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวของภาคเอกชน เป็นอุปสรรคสำคัญอย่างหนึ่ง ในการนำการท่องเที่ยวไปสู่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือรูปแบบอื่นๆ ของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หน่วยผลิตทางการท่องเที่ยว (Suppliers) เช่น หน่วยธุรกิจการขนส่ง ธุรกิจที่พัก ธุรกิจร้านอาหาร และภัตตาคาร ธุรกิจนำเที่ยว ฯลฯ หน่วยผลิตดังกล่าวแล้ว ดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจหลายประการขัดต่อหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเรื่องต่อไปนี้

การกระจายรายได้สู่ชุมชน การกระจายรายได้สู่ชุมชนหรือหมู่บ้านอย่างไม่เป็นธรรม สาเหตุสำคัญเกิดจากการแข่งขันในการขายบริการนำเที่ยว ทำให้เกิดการแข่งขันในการตัดราคาให้ต่ำกว่าหน่วยธุรกิจซึ่งเป็นคู่แข่ง ยกตัวอย่างเช่น การเดินป่าลุ่มแม่น้ำแม่แตง 3 วัน 2 คืน (นักท่องเที่ยวอย่างน้อย 6 คน) ราคาคนละ 2,400 บาท ถึง 3,600 บาท หรือบางครั้งราคาอาจต่ำกว่า

นี้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอัตราค่าขาย แล้วลดค่าบริการเชิงคุณภาพลงให้มีกำไรในการประกอบการ ยกตัวอย่างเช่น ราคาการนำเที่ยวเดินป่า เขตลุ่มแม่น้ำแม่แตง สายน้ำพุร้อนป่าแป๋ หรือห้วยน้ำดัง-โป่งน้อย-ป่าข้าวหลาม-สบก้าย ใช้เวลา 3 วัน 2 คืน หรือเส้นทางเดินป่าลุ่มแม่น้ำแม่แตงสายน้ำพุร้อนป่าแป๋-โป่งแง่น-ป่าข้าวหลาม ใช้เวลา 3 วัน 2 คืน ราคาคนละ 1,400-1,600 บาท หรืออาจตัดราคาขายน้อยกว่านี้ สำหรับหน่วยธุรกิจที่เน้นคุณภาพ อาจขายราคาคนละ 7,500-8,000 บาท ในการเดินทางแต่ละครั้งต้องมีนักท่องเที่ยวอย่างน้อย 6 คน

ถ้าขายราคา 1,600 บาทต่อคน หน่วยธุรกิจนำเที่ยวหักเงินไว้ 700 บาทต่อคนแล้ว จ่ายให้มัคคุเทศก์เดินป่า 900 บาทต่อคน รวมแล้วเป็นเงิน 5,400 บาท ในทางปฏิบัติงาน 3 วัน 2 คืน มัคคุเทศก์เดินป่า จะต้องรับผิดชอบในเรื่อง ค่าพาหนะเดินทางทุกชนิดในการเดินป่า ค่าอาหาร ค่าที่พัก และค่าจ้างลูกหาบ

ประการที่สอง ขาดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น ในการเดินทางท่องเที่ยวแบบเดินป่า ดังกล่าวในข้อ 1 ค่าใช้จ่ายต่างๆ มัคคุเทศก์เดินป่าจ่ายดังนี้

1. ค่าเช่าพาหนะรถยนต์ไป-กลับ	1,200	บาท
ค่าเช่าต่อคน $(1,200 \div 6)$	= 200	บาท
ค่าเช่าแพไม้ไผ่ 800 $(800 \div 6)$	= 133.33	บาท
ค่าจ้างคนถ่อแพ 300 บาท $(800 \div 6)$	= 50	บาท

2. ค่าอาหารประมาณ 6 มื้อ คนละ	= 220	บาท
(มื้อกลางวัน วันที่ 3 ไม่ต้องจ่าย เพราะได้นำแพไม้ไผ่ แลกกับอาหารกลางวันที่บ้านสบก้าย)		

3. ค่าที่พัก 2 คืน คนละ	= 40	บาท
รวมค่าใช้จ่ายบริการท่องเที่ยว คนละ	= 643.33	บาท

จากรายรับ คนละ 900 บาท คิดเป็นรายจ่ายต่างๆ คนละ 643.33 บาท หักแล้วคงเหลือคนละ 256.67 บาท จำนวนนักท่องเที่ยว 6 คน เป็นเงิน 1,540.22 บาท

ในการเดินทาง 3 วัน 2 คืน มัคคุเทศก์เดินป่ามีรายได้ 1,540.22 บาท ดังนั้น เพื่อให้เกิดรายได้มากกว่านี้ จึงเกิดการขายทัวร์นอกการขาย (Option Tour) ให้แก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ เช่น จี๊ซ้าง หรือจัดหาบริการอื่นๆ วิธีการประหยัดอีกอย่างหนึ่งคือ มัคคุเทศก์ตัดค่าใช้จ่ายเรื่องการจ้างคนถ่อแพ หรือจัดหาอาหารในราคาประหยัดกว่านี้

รายได้ซึ่งเกิดขึ้นในหมู่บ้าน คำนวณจากค่าใช้จ่ายต่อคน แบ่งออกเป็นดังนี้

1. ค่าจ้างถ่อแพๆ ละ 300 บาท หนึ่งแพบรรทุกนักท่องเที่ยวได้ 6 คน
คนละ 50 บาท
2. ค่าที่พัก 2 คืน คนละ = 40 บาท
3. ค่าอาหาร (ในกรณีชาวบ้านจัดอาหาร) = 220 บาท
4. ค่าจ้างทำแพไม้ไผ่คนละ = 133.33 บาท
- รวมค่าใช้จ่ายซึ่งเกิดขึ้นในหมู่บ้าน คนละ = 443.33 บาท

ถ้าพิจารณาในด้านการกระจายรายได้ของการท่องเที่ยวแบบเดินป่า สามารถอธิบายได้ตามตารางที่ 4 ดังนี้

ตาราง 4.1 ตารางแสดงการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวแบบเดินป่า

อันดับ	รายได้ : นักท่องเที่ยว 1 คน	จำนวนเงิน		ร้อยละ
1	หน่วยธุรกิจนำเที่ยว	700	-	43.75
2	รายได้ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน	443	33	27.71
3	รายได้ของมัคคุเทศก์	256	67	16.04
4	รายได้ของรถยนต์รับจ้าง	200	-	12.50
	รวม	1,600	-	100.00

จากตาราง ถ้าพิจารณาแล้ว หน่วยธุรกิจนำเที่ยว ได้รับรายได้อันดับ 1 และถ้าพิจารณาภาคธุรกิจในเมือง ซึ่งประกอบด้วย หน่วยธุรกิจนำเที่ยว มัคคุเทศก์ และรถยนต์รับจ้าง มีรายได้รวมกัน 1,156.67 คิดเป็นร้อยละ 72.30 หมู่บ้านมีรายได้รวมกัน 443.33 คิดเป็นร้อยละ 27.70 ดังนั้น การกระจายรายได้สู่หน่วยธุรกิจการท่องเที่ยวในเมือง มากกว่าหมู่บ้านประมาณ 2.7 เท่า

ในเวลา 1 ปี มีนักท่องเที่ยวประเภทเดินป่าเข้าสู่หมู่บ้าน จากการศึกษาของผู้วิจัย เฉลี่ยประมาณ ปีละ 530,000 คน (เงื่อนไข : เฉพาะเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัยที่ล่องแพบ้านสบก้าย) มีรายได้ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านประมาณปีละ 234,790,000 บาท (เงื่อนไข : ถ้าหน่วยธุรกิจนำเที่ยว มอบ

ภาระเรื่องจัดหาอาหารให้แก่ชาวบ้าน ไม่ซื้อจากในเมือง) หน่วยธุรกิจนอกหมู่บ้านจะได้รับ
ประมาณปีละ 612,680,000 บาท

การแก้ปัญหาเรื่องการกระจายรายได้สู่หมู่บ้านอย่างไม่เป็นธรรม ต้องแก้ปัญหาโดย
การตั้งราคาขายและวางระบบการบริการให้ใกล้เคียงกัน หน่วยธุรกิจน่าจะต้องการตกลงใน
เรื่องราคา และการวางมาตรฐานงานบริการที่มีคุณภาพใกล้เคียงกัน มาตรการดังกล่าวส่งผลดีต่อ
ภาคธุรกิจ ชุมชน และนักท่องเที่ยวในการรับบริการ

ในเรื่องการกระจายรายได้ส่วนอื่นๆ ให้แก่ชุมชน หน่วยธุรกิจน่าจะควรส่งเสริมให้
ชุมชนผลิตอาหาร เช่น ปลูกผัก เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ฯลฯ การส่งเสริมให้ชุมชนได้ผลิตของที่ระลึก
จากภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว การจัดแสดงดนตรี การฟ้อนรำ การร้องเพลง
หรือการแสดงรูปแบบอื่นๆ ก็จัดเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งในการส่งเสริม ฟื้นฟูวัฒนธรรม และเกิด
รายได้แก่ชุมชนมากยิ่งขึ้น

การขาดการวางแผนร่วมกับชุมชน การท่องเที่ยวเดินป่าในปัจจุบัน ชุมชนเป็นฝ่ายรับ
หรือฝ่ายถูกสั่งให้ปฏิบัติเพียงอย่างเดียว หน่วยธุรกิจน่าจะควรเป็นฝ่ายดำเนินการวางแผน กำหนด
กิจกรรม และรูปแบบของการท่องเที่ยว และให้ชุมชนเพียงส่วนน้อยรับคำสั่งไปปฏิบัติตาม เช่น
บ้านเมืองก๊ิด มีหน่วยธุรกิจนำเที่ยวของชาวบ้านเพียง 1 หน่วยธุรกิจ ซึ่งรับบริการนำเที่ยวใน
รูปแบบ การขี่ช้าง เดินป่า และล่องแพ บ้านโป่งแง่น มีเรือนแรม 5 หลัง แต่เป็นของชาวบ้านเพียง 1
หลัง นอกจากนั้นเรือนแรมของหน่วยธุรกิจนำเที่ยวในเมือง หมู่บ้านสบก้าย มีหน่วยธุรกิจเรือน
แรม และร้านอาหารของชาวบ้านเพียง 3 หลังเท่านั้น และบ้านป่าข้าวหลาม มีเรือนแรมของ
ชาวบ้าน 3 หลัง เรือนแรมดังกล่าวแล้วประสานงานกับธุรกิจกับหน่วยธุรกิจนำเที่ยวในเมือง หรือ
เกิดขึ้นเพราะหน่วยธุรกิจนำเที่ยวในเมืองมีคำสั่งให้จัดตั้งขึ้น แล้วจะจัดส่งนักท่องเที่ยวให้แก่หน่วย
ธุรกิจดังกล่าวแล้ว

การปฏิบัติงาน โดยไม่มีการวางแผนร่วมกัน จึงเกิดการกระจุกในการกระจายรายได้
ของชุมชน ซึ่งได้รับส่วนแบ่งมาอย่างน้อยนิด ถ้ามีการวางแผนร่วมกัน การกระจายรายได้ก็จะ
เกิดขึ้นแก่ชุมชนในวงกว้างและมากกว่านี้

การขาดความรู้และความหลากหลายของผู้มีส่วนได้เสีย

ผู้มีส่วนได้เสียประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ ระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ซึ่งรับผิดชอบในเขตลุ่มแม่น้ำแม่แตง หน่วยงานดังกล่าวแล้ว ส่วนหนึ่งขาดความรู้ หรือดำเนินนโยบายอย่างหลากหลายในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนั้น จึงไม่ได้กำหนดนโยบาย แนวทางปฏิบัติ หรือส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ปัญหาหลายประการซึ่งเกิดขึ้นจากการควบคุมอย่างหลากหลายของภาครัฐ เช่น ปัญหาเรื่องปางช้าง และปัญหาเรื่องไม้ไผ่

ปัญหาเรื่องปางช้าง ในเขตลุ่มแม่น้ำแม่แตง มีปางช้างสำคัญ ได้แก่ ปางช้างบ้านปางป่าคา ปางช้างบ้านเมืองก๊ิด และปางช้างอื่นๆ ในเขตบ้านแม่ตะมาน จำนวนช้างทั้งหมดเฉพาะในเขตพื้นที่วิจัย (ไม่รวมเขตบ้านแม่ตะมาน) ประมาณ 50 เชือก ช้างดังกล่าวในแต่ละปางขาดการจัดพื้นที่เพื่อปลูกพืชที่เป็นอาหารช้าง หรือมีบ้างก็เพื่อการประชาสัมพันธ์ การเลี้ยงช้างยังคงใช้แบบเดิม คือ ปล่อยให้หาอาหารกินในป่า และบางครั้งก็ถูกรุกพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน

การแก้ปัญหาดังกล่าว ภาครัฐต้องควบคุมและให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการในเรื่องการจัดการปางช้าง แนวอนุรักษ์ระบบนิเวศ มิใช่ปล่อยปละละเลยให้เลี้ยงช้างแบบเดิม ทั้งนี้เพราะจำนวนช้างมีปริมาณเพิ่มสูงขึ้น ไม่สมดุลกับระบบนิเวศซึ่งมีจำนวนคงที่

ปัญหาเรื่องไม้ไผ่ แพไม้แพในลุ่มแม่น้ำแม่แตง จากบ้านป่าข้าวหลาม ถึงบ้านสบก้าย เป็นแพใช้ได้ครั้งเดียว แล้วแปรรูปเป็นไม้ไผ่เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์อื่นๆ สำหรับการล่องแพบ้านเมืองก๊ิด เป็นแพหมุนเวียน ทั้งนี้เพราะไม่มีอุปสรรคในการขนส่งแพซึ่งใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่ (Reused)

แพ 1 แพ ประกอบด้วยไม้ไผ่จำนวน 15-17 ลำ ในเวลา 1 วัน ในฤดูการท่องเที่ยว มีแพที่บ้านสบก้าย ประมาณ วันละ 20-25 แพ (ค่าเฉลี่ย 22.5) นอกฤดูการท่องเที่ยว (มีนาคม เมษายน พฤษภาคม และมิถุนายน) มีแพประมาณวันละ 5-10 แพ (ค่าเฉลี่ย 7.5) ในเวลา 1 ปี มีแพจอดที่บ้านสบก้ายประมาณ 5,475 แพ (625 วัน x 15 แพ) ดังนั้นในเวลา 1 ปี ใช้ไม้ไผ่ในการทำแพ ปีละ 82,125-93,075 ลำ หรือเฉลี่ยปีละประมาณ 87,600 ลำ

การตัดไม้ไผ่เพื่อสร้างแพดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าในเขตลุ่มแม่น้ำแม่แตงหลายประการ เช่น ป่าขาดความชื้น ดินเกิดการกัดเซาะ และขาดความอุดมสมบูรณ์ เกิดความแห้งแล้ง สัตว์ขาดที่อยู่อาศัย ฯลฯ

การแก้ปัญหาดังกล่าว กระทำได้ 2 วิธี คือ

ประการแรก ขยายถนนจากบ้านสบก้าย ถึงบ้านป่าข้าวหลาม ให้กว้างขึ้น และใช้ได้ทุกฤดูกาล เพื่อลำเลียงไม้ไฟกลับไปใช้ใหม่

ประการที่สอง ปลุกป่าไฟเพิ่มเติม กล่าวคือ เมื่อมีการตัดไม้ไฟ ต้องมีพื้นที่ส่วนหนึ่งสำหรับปลูกไม้ไฟทดแทน

เนื่องจากพื้นที่ เขตลุ่มแม่น้ำแม่แตงอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ และอุทยานแห่งชาติ ห้วยน้ำดัง ดังนั้น หน่วยงานรับผิดชอบและผู้มีส่วนได้เสียอื่น ๆ ต้องร่วมกันพิจารณาแก้ปัญหาเรื่องนี้

รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากการวิเคราะห์ (SWOT) ร่วมกับชาวบ้าน และยึดแนวทฤษฎีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และศักยภาพในการรองรับของพื้นที่ สามารถกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศออกเป็น การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศป่า การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวตามเส้นทางเดินทัพสมเด็จพระนเรศวรมหาราช อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวทั้ง 3 รูปแบบดังกล่าว ไม่สามารถแยกเนื้อหาทางด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ออกจากกันได้ เพราะเนื้อหาดังกล่าว ผสมผสานปะปนกันในพื้นที่ศึกษา ข้อแตกต่างในแต่ละรูปแบบของการท่องเที่ยวคือการมีเอกลักษณ์และการเน้นเฉพาะอย่างซึ่งแตกต่างกัน

การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศป่า

ระบบนิเวศป่า ในเขตลุ่มแม่น้ำแม่แตง ประกอบด้วยป่าไม้ผลัดใบ (Evergreen Forest) ได้แก่ ป่าดงดิบแล้ง (Dry Evergreen Forest) ป่าดงดิบเขา (Hill Evergreen Forest) และป่าสนเขา (Tropical Pine Forest) และป่าผลัดใบ (Deciduous Forest) ได้แก่ ป่าผสมผลัดใบ (Deciduous Forest) หรือป่าเบญจพรรณที่มีไม้สักขึ้นปะปนกับไม้อื่นๆ ป่าเต็งรัง (Deciduous Dipterocarp Forest) และป่าซึ่งเกิดจากการทำไร่หมุนเวียน

ระบบนิเวศป่า ประกอบด้วยป่าในเขตภูเขา และป่าสองฝั่งแม่น้ำ ซึ่งมีพืชน้ำขึ้นสองฝั่ง และเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์คล้ายป่าฝน (Rain Forest) ป่าในเขตแม่น้ำหรือเขตภูเขาที่ไม่ถูกรบกวนจากประชาชน ประกอบด้วยต้นไม้ยอดเด่น (Emergent Tree) ลำต้นใหญ่ ตรง มีความสูงตั้งแต่ 30-40 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ .50-1.50 เมตร มีเรือนยอด (Canopy) แพร่สุมเป็นพุ่มประสาน

ติดต่อกัน ชั้นที่สองเป็นไม้ชั้นล่าง (Understory) ประกอบด้วย ไม้พุ่ม ไม้เตี้ย ลูกไม้ มีความสูง 10-20 เมตร และชั้นล่างสุด (Dark Forest Floor) เป็นพืชตระกูล จิง ข่า ผักกูด (Fern) ฯลฯ

ป่าดังกล่าว สามารถพบเห็นในสองฝั่งแม่น้ำแม่แตง บ้านเมืองกีด (บริเวณแก่งกีดในหุบเขา) บ้านสบถ้าย บ้านโป่งแง่น บ้านปางปาคา และเขตหมู่บ้านป่าข้าวหลาม บางพื้นที่นอกเขตไร่มุนเวียน

ภาพประกอบ 4.5 แสดงระบบนิเวศป่าและไร่มุนเวียน

กิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาระบบนิเวศป่า และความหลากหลายทางชีวภาพ อาจทำได้ทั้งการเดินป่า การล่องแพ การขี่จักรยานภูเขา จุดอ่อนในกิจกรรมดังกล่าวแล้ว เกิดจากการขาดการรวบรวมองค์ความรู้เพื่อเผยแพร่ และมีบุคคลขาดความรู้ในเรื่องระบบนิเวศป่า และความหลากหลายทางชีวภาพ หน่วยงานผู้รับผิดชอบควรจัดทำคู่มือเผยแพร่และต้องให้บุคคลที่มีความรู้ในเรื่องดังกล่าวด้วย

ภูมิปัญญาชาวบ้าน ในเรื่องระบบนิเวศป่าและความหลากหลายทางชีวภาพ ควรส่งเสริมฟื้นฟูให้บุคคลและชาวบ้านเกิดความรู้ความเข้าใจพร้อมๆ กับความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ และนิเวศวิทยา หรือวิทยาการสมัยใหม่

การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบนิเวศป่าจัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ในเขตรบบนิเวศป่าลุ่มน้ำแม่แดง ไม่สามารถแยกมนุษย์ออกจากระบบนิเวศป่าได้ เพราะมนุษย์ได้อาศัยอยู่ควบคู่กับลุ่มน้ำนี้ไม่ต่ำกว่า 1,000 ปี ถ้าอาศัยหลักฐานจากตำนานคำบอกเล่า แต่ถ้าอาศัยหลักฐานทางประวัติศาสตร์มนุษย์อยู่ในเขตลุ่มน้ำแม่แดงไม่ต่ำกว่า 400 ปี กลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมคือ ลัวะ ซึ่งค้นพบหลักฐานจากวัดร้างและเครื่องใช้ประเภทเครื่องปั้นดินเผา เช่น กล้องยาสูบ

ในปัจจุบันมีกลุ่มชาติพันธุ์ตั้งบ้านเรือนเฉพาะสองฝั่งแม่น้ำแม่แดง ตำบลเมืองก๊ิด มีดังนี้ บ้านป่าข้าวหลาม (กะเหรี่ยง) บ้านโป่งแง่น (ละฮู่) บ้านสบก้าย (คนไทย) บ้านเมืองก๊ิด (คนไทย) สำหรับหมู่บ้านซึ่งมีเส้นทางท่องเที่ยวติดต่อเชื่อมโยง ได้แก่ บ้านแม่หมาโน (กะเหรี่ยง) บ้านห้วยน้ำดัง (ลีซอ) บ้านผาปู้จอม (ม้ง) บ้านทุ่งยี่วะ (ละฮู่, อะข่า) บ้านห้วยปู้ทอง (อะข่า) บ้านห้วยก๊ิบก๊ิบ (ละฮู่) บ้านผาแดง (ละฮู่) บ้านห้วยสถาน (ละฮู่) บ้านปางเกาะ (คนไทย) รวมกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหมด 6 กลุ่ม มีประชากรรวมกันไม่น้อยกว่า 4,300 คน สำหรับรายละเอียดต่างๆ ดูจากตารางที่ 3.1 ในบทที่ 3

ในปัจจุบัน กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ได้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม จึงทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทั้งด้านวัตถุ และจิตใจ ทำให้ขาดเสน่ห์ในด้านการท่องเที่ยว การรื้อฟื้นส่งเสริมวัฒนธรรมเดิมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความมั่นคงทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ และการดำรงเอกลักษณ์ของเผ่าพันธุ์ นอกจากนี้มีผลทางอ้อมต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากวัฒนธรรมในด้านการท่องเที่ยว จะส่งผลย้อนกลับให้ชุมชนเกิดการอนุรักษ์และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม

ภาพประกอบ 4.6 แสดงบ้านเรือนและกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตลุ่มแม่น้ำแม่แตง

รูปแบบของวัฒนธรรมที่ควรเสนอบริการแก่การท่องเที่ยว เช่น ประเพณีตามฤดูกาล พิธีกรรม อาหารพื้นเมือง ดนตรี นาฏศิลป์พื้นบ้าน สิ่งของเครื่องใช้ บ้านเรือน เพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนต้องสร้างพิพธิภัณฑ์ประจำหมู่บ้านของ

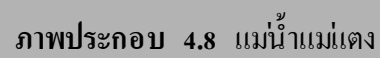
แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ จัดสร้างเรือนแรมโดยใช้วัสดุในท้องถิ่น และภูมิปัญญาเดิม แต่ต้องคำนึงถึง
 ความสะอาด ความปลอดภัย และความสะดวกสบายพอสมควร เรือนแรมโดยใช้พื้นฐานของ
 ภูมิปัญญาชาวบ้าน ต้องประยุกต์กับเทคโนโลยีสมัยใหม่บ้าง แต่ต้องคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของ
 ภูมิปัญญาเดิม

การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม จัดเป็นการท่องเที่ยวเชิง
 วัฒนธรรม (Cultural Tourism)

การท่องเที่ยวตามเส้นทางเดินทัพสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
 การท่องเที่ยวตามเส้นทางเดินทัพสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เป็นเส้นทางท่องเที่ยว
 ประวัติศาสตร์ผสมผสานกับเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรม และเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ทั้งนี้เพราะ
 เส้นทางดังกล่าวผ่านชุมชนโบราณ เช่น บ้านเมืองกิด ผ่านระบบนิเวศป่า ความหลากหลายทาง
 ชีวภาพ และความหลากหลายทางวัฒนธรรม สำหรับนอกเขตพื้นที่การวิจัย นอกจากผ่านบ้านเมือง
 กิดแล้ว ยังผ่านบ้านเมืองคอง และบ้านเวียงแหง

ภาพประกอบ 4.7 แสดงโบราณสถาน และเส้นทางโบราณในเขตลุ่มแม่น้ำแม่แตง

การกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยว

การกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวทั้ง 3 รูปแบบ คือ การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบนิเวศป่า หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม หรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวตามเส้นทางเดินทัพสมเด็จพระนเรศวรมหาราช หรือการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวทั้ง 3 รูปแบบดังกล่าว ไม่สามารถแยกเส้นทางและรายการนำเที่ยวออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด เพราะพื้นที่ท่องเที่ยวมีทรัพยากรการท่องเที่ยวผสมผสานกัน เช่น ในเขตร่มชุนโบราณ มีโบราณสถานติดต่อกับระบบนิเวศป่า ในเขตรบบนิเวศป่ามีความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม สำหรับเส้นทางเดินทัพก็ผ่านระบบนิเวศป่า

ความแตกต่างสามารถกระทำได้เฉพาะการเน้นเนื้อหาสาระความรู้เป็นหลัก ดังนั้น การกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยว และรายการนำเที่ยว โดยใช้หมู่บ้านสบก้ายเป็นศูนย์กลาง จัดได้ดังนี้

เส้นทางบ้านเมืองกีด-สบก้าย

ภาพประกอบ 4.9 แสดงเส้นทาง บ้านเมืองกีด-บ้านสบก้าย

วันแรก

- 02.00 น. ออกจากเชียงใหม่โดยรถยนต์ เดินทางตามถนนหมายเลข 107 เชียงใหม่-ฝาง แล้วเลี้ยวซ้าย ก.ม.43 ไปยังเส้นทางบ้านแม่ตะมาน-เมืองกื๊ด
- 09.30 น. ถึงหุบเขาบริเวณแก่งกื๊ด ทักษิณศึกษาระบบนิเวศป่า หินกลีบบัว และลำน้ำแม่แตงไหลผ่านหุบเขา
(ทักษิณศึกษาได้เฉพาะเดือนพฤศจิกายน-กรกฎาคม สำหรับเดือนสิงหาคม-ตุลาคม ฝนตกมาก)
- 11.00 น. ออกเดินทาง
- 12.00 น. ถึงบ้านเมืองกื๊ด รับประทานอาหารกลางวัน ริมฝั่งแม่น้ำแม่แตง
- 13.00 น. ทักษิณศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านเมืองกื๊ด
ทักษิณศึกษาวัดเมืองกื๊ด (วัดซึ่งชาวบ้านเล่าว่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงปลุกต้นไม้โพธิ์ไว้ 1 ต้น)
- 15.00 น. เดินทางสู่บ้านสบก้าย ตามเส้นทางเดินทัพสมเด็จพระนเรศวรมหาราช โดยรถจักรยานสองล้อ ทักษิณศึกษาระบบนิเวศป่าและธรรมชาติริมฝั่งแม่น้ำแม่แตง
- 17.00 น. ถึงบ้านสบก้าย เข้าที่พัก
- 18.00 น. รับประทานอาหารเย็น ริมฝั่งแม่น้ำแม่แตง
- 20.00 น. จัดกิจกรรมดูดาวบนท้องฟ้า
- 22.00 น. พักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่สอง

- 08.00 น. รับประทานอาหารเช้า
- 09.00 น. ศึกษาวิถีชีวิตชาวบ้านสบก้าย ศึกษาวิธีการทำสวนเมี่ยง และการหมักเมี่ยง
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน
- 13.00 น. ล่องแพไม้ไผ่ * จากบ้านสบก้ายถึงบ้านปางเกาะ
- 14.00 น. ถึงบ้านปางเกาะ ศึกษาระบบนิเวศป่า และความหลากหลายทางชีวภาพเขตบ้านปางเกาะ

ภาพประกอบ 4.10 แสดงเส้นทาง บ้านสบกำย-บ้าน โป่งแง่น

วันแรก

- 08.00 น. ออกเดินทางโดยรถยนต์ จากเชียงใหม่ (ถนนหมายเลข 107) แล้วเลี้ยวซ้าย
ก.ม.43 ไปยังเส้นทาง บ้านแม่ตะมาน-เมืองกื๊ด
- 09.30 น. ถึงบ้านเมืองกื๊ด ชมวิถีชาวบ้าน ทักทายวัดเมืองกื๊ด วัดซึ่งชาวบ้านเชื่อ
ว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ได้เสด็จมายังวัดนี้
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวันที่บ้านเมืองกื๊ด ริมฝั่งแม่น้ำแม่แตง
- 13.00 น. ออกเดินทางตามเส้นทางเดินทัพสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
- 13.30 น. ถึงบ้านสบก้าย
- 14.00 น. ศึกษาชีวิตวัฒนธรรมของชาวบ้านสบก้าย ศึกษาส่วนเมือง วิธีการหมัก
เมี่ยง สวนกาแฟอาราบิก้า และพืชเมืองหนาวอื่นๆ
- 17.00 น. กลับถึงที่พัก
- 18.00 น. รับประทานอาหารเย็นริมฝั่งแม่น้ำแม่แตง
- 20.00 น. กิจกรรมดูควาบนท้องฟ้า
- 21.00 น. พักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่สอง

- 08.00 น. รับประทานอาหารเช้า
- 09.00 น. ออกเดินทางโดยรถจักรยานสองล้อ ตามเส้นทางเดินทัพสมเด็จพระ
นเรศวรมหาราช ผ่านบ้านต้นตอง บ้านห้วยปู่ทอง (หมู่บ้านอะซ่า) บ้านทุ่ง
ยี่วะ (หมู่บ้านละสุร์ และอะซ่า) ทักทายความหลากหลายทาง
วัฒนธรรมและความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศป่าสองข้าง
ทางด้วยจักรยานสองล้อ
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวันที่บ้านทุ่งยี่วะ
- 13.00 น. ออกเดินทาง โดยการเดินผ่านระบบนิเวศป่าภูเขา สู่หมู่บ้านละสุร์ โป่งแง่น
- 15.00 น. ถึงบ้านโป่งแง่น ศึกษาวิถีชีวิตของชาวละสุร์บ้านโป่งแง่น
- 16.00 น. ออกเดินทางโดยล่องแพไม้ไผ่ ผ่านเกาะแก่งต่างๆ ในแม่น้ำแม่แตง (ฤดูฝน
เดือนกันยายน ไม่สามารถล่องแพไม้ไผ่ได้ เพราะน้ำไหลเชี่ยว ไม่สามารถ
ควบคุมแพได้)

ศึกษาระบบนิเวศป่า และความหลากหลายทางชีวภาพสองฝั่งแม่น้ำ

- 18.00 น. ถึงบ้านสบก้าย เข้าที่พัก แล้วรับประทานอาหารเย็นริมฝั่งแม่น้ำแม่แตง
- 19.00 น. ชมศิลปะการแสดงพื้นบ้าน
- 21.00 น. พักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่สาม

- 08.00 น. รับประทานอาหารเช้ามื้อริมฝั่งแม่น้ำแม่แตง
- 09.00 น. พักผ่อน สนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาวบ้าน หรือร่วมกิจกรรมกับชาวบ้าน
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน
- 13.00 น. ออกจากบ้านสบก้าย โดยการล่องแพไม้ไผ่ถึงบ้านปางเกาะ*
- 14.00 น. ถึงบ้านปางเกาะ เชิญชมวิถีชีวิตชาวบ้านปางเกาะ
- 15.00 น. ออกเดินทางผ่าน บ้านเมืองก๊ิด บ้านช้าง แม่มาลัย
- 17.30 น. ถึงเชียงใหม่โดยสวัสดิภาพ

*หรือล่องแพจาก สบก้าย ถึง บ้านเมืองก๊ิด

ภาพประกอบ 4.11 แสดงเส้นทาง บ้านสบก้าย-บ้านป่าข้าวหลาม

วันแรก

- 08.00 น. ออกเดินทางโดยรถยนต์จากเชียงใหม่ (ถนนหมายเลข 107) แล้วเลี้ยวซ้าย
ก.ม.43 ไปตามเส้นทาง แม่ตะมาน-เมืองกื๊ด
- 09.30 น. ถึงบ้านเมืองกื๊ด ศึกษาวิถีชีวิตชาวบ้านเมืองกื๊ด ทักสนศึกษาวัดเมืองกื๊ด
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวันที่ริมฝั่งแม่น้ำแม่แตง บ้านเมืองกื๊ด
- 13.00 น. ออกเดินทางโดยรถจักรยานสองล้อ ตามเส้นทางเดินทัพสมเด็จพระ
นเรศวรมหาราช ผ่านระบบนิเวศป่าหุบบ้านสบก้าย
- 15.00 น. ถึงหมู่บ้านสบก้าย รับประทานอาหารว่าง
- 15.30 น. ออกเดินทางโดยรถจักรยานสองล้อตามเส้นทางเดินทัพสมเด็จพระ
นเรศวรมหาราช ผ่านหมู่บ้านต้นตอง บ้านห้วยปู่ทอง (อะข่า)
- 17.00 น. ถึงบ้านทุ่งยั้ง (ละฮูว์, อะข่า) เข้าที่พัก
- 18.00 น. รับประทานอาหารเย็น
- 19.00 น. ชมศิลปการแสดงของ ละฮูว์ และ อะข่า
- 20.00 น. สนทนากับชาวบ้าน หรือพักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่สอง

- 08.00 น. รับประทานอาหารเช้า
- 09.00 น. ออกเดินทางโดยรถจักรยานสองล้อ ผ่านป่าและภูเขา (หรือเดิน หรือ
รถยนต์)
- 12.00 น. รับประทานอาหารในป่า
- 13.00 น. ออกเดินทาง
- 17.00 น. ถึงหมู่บ้านป่าข้าวหลาม ริมฝั่งแม่น้ำแม่แตง (ถ้าเดินทางโดยรถยนต์ใช้
เวลาประมาณ 2-3 ชั่วโมง ฤดูฝนรถยนต์ไม่สามารถเดินทางได้ เพราะทาง
ลื่นตามแนวสันเขา)
- 18.00 น. รับประทานอาหารเย็น
- 19.00 น. ชมการแสดงของชาวกะเหรี่ยง สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับ
ชาวบ้านและชมดาวบนท้องฟ้า (แนวคิดภูมิปัญญากะเหรี่ยง)
- 21.00 น. พักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่สาม

- 08.00 น. รับประทานอาหารเช้า
- 08.30 น. ทักทายศึกษาหมู่บ้านป่าข้าวหลาม
- 10.00 น. ออกจากบ้านป่าข้าวหลาม โดยการล่องแพไม้ไผ่ผ่านแก่ง ไชคหิน ระบบนิเวศป่า และความหลากหลายทางชีวภาพ สองฝั่งลุ่มน้ำแม่เตง (เดือนกันยายนน้ำหลาก อาจจะล่องแพไม่ได้)
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน และพักที่บ้านโป่งแง่น (บ้านละฮูร์)
- 13.00 น. ล่องแก่งต่อ
- 15.00 น. ถึงบ้านสบถ้าย
- 17.00 น. ชมวิธีการทำเมี่ยง
- 18.00 น. รับประทานอาหารเย็น แล้วพักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่สี่

- 08.00 น. รับประทานอาหารเช้า
- 09.00 น. ออกเดินทาง โดยรถยนต์
- 10.00 น. ถึงปางช้างบ้านเมืองกีด ช้างชมระบบนิเวศป่า และความหลากหลายทางชีวภาพ
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน บริเวณริมฝั่งแม่น้ำแม่เตง
- 14.00 น. ออกเดินทาง
- 14.30 น. แวะชม ไชคหิน ช่องเขา แก่ง และหินกลีบบัว บริเวณหุบเขาแก่งกีด
- 16.00 น. ออกเดินทาง
- 17.30 น. ถึงเชียงใหม่โดยสวัสดิภาพ

ภาพประกอบ 4.12 แสดงเส้นทาง บ้านห้วยกุ่มก๊ับ-บ้านสบก่าย

วันแรก

- 08.00 น. ออกจากเชียงใหม่โดยรถยนต์
- 09.30 น. ถึงบ้านเมืองก๊ัด ศึกษาวิถีชีวิตชาวบ้าน ทศนศึกษาวัดเมืองก๊ัด
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวันที่ริมฝั่งแม่น้ำแม่แตง
- 13.00 น. ออกเดินทาง โดยรถยนต์
- 14.00 น. ถึงบ้านผาแดง (บ้านละฮูร์) ศึกษาวิถีชีวิตชาวละฮูร์
- 15.00 น. ออกเดินทางโดยการเดินเท้า ผ่านป่า และภูเขา ศึกษาระบบนิเวศป่า และ ความหลากหลายทางชีวภาพตามเส้นทาง

- 17.30 น. ถึงบ้านห้วยกุ่มก๊ีบ (ละฮูร์)
 18.00 น. รับประทานอาหารเย็น
 19.00 น. ชมศิลปะการแสดงของละฮูร์ ศึกษาดวงดาวบนท้องฟ้า สันทนา
 แลกเปลี่ยนความรู้กับชนเผ่าละฮูร์
 21.00 น. พักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่สอง

- 08.00 น. รับประทานอาหารเช้า
 09.00 น. ออกเดินทาง เดินเท้าผ่านป่าภูเขาสู่บ้านห้วยสถาน (ละฮูร์)
 11.00 น. ถึงบ้านห้วยสถาน ศึกษาวิถีชีวิตของละฮูร์
 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวันที่บ้านละฮูร์
 14.00 น. ออกเดินทาง เดินเท้าผ่าน ป่า ภูเขา น้ำตกห้วยสถาน น้ำตกคาดหมอก
 16.30 น. ถึงโรงไฟฟ้าริมถนนบ้านเมืองกิด-สบถ้ายโดยสารรถยนต์สู่หมู่บ้านสบถ้าย
 ตามเส้นทางเดินทัพสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
 17.00 น. ถึงบ้านสบถ้าย เข้าที่พัก
 18.00 น. รับประทานอาหารเย็นริมฝั่งแม่น้ำแม่แตง แล้วสันทนาแลกเปลี่ยนความรู้
 กับชาวบ้าน
 21.00 น. พักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่สาม

08.00 น. รับประทานอาหารเช้า

09.00 น. ศึกษาวิถีชีวิตของชาวบ้าน ชมสวนเมือง การทำเหมือง การแปรรูปไม้ไฟ ฯลฯ

12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน

13.00 น. ล่องแพยาง จากบ้านสบก้าย ถึงเมืองก๊ิด

15.30 น. ถึงบ้านเมืองก๊ิด

16.00 น. ออกจากบ้านเมืองก๊ิด

17.30 น. ถึงเชียงใหม่โดยสวัสดิภาพ

เส้นทางท่องเที่ยวทั้ง 4 เส้นทาง เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบเดินป่า หรือการท่องเที่ยวแบบผจญภัย ดังนี้

1. การกำหนดเส้นทางท่องเที่ยว ได้ยึดพื้นที่ธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยการวางแผนร่วมกับชาวบ้าน
2. ยึดหลักความยั่งยืนของระบบนิเวศ หมายถึง หลีกเลี่ยงกิจกรรมซึ่งทำลายระบบนิเวศ เช่น ลดกิจกรรมการขี้นช้างให้น้อยที่สุด เพราะการเลี้ยงช้างแบบปล่อยปละให้หาอาหารตามธรรมชาติ ย่อมทำลายระบบนิเวศป่า ดังนั้น ปางช้างควรจัดเตรียมพื้นที่เพื่อปลูกพืชสำหรับเป็นอาหารของช้าง

การล่องแพไม้ไฟ จากบ้านป่าข้าวหลาม หรือบ้านโป่งแง่น ถึงบ้านสบก้าย เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะไม่สามารถบรรทุกไม้ไฟกลับไปใช้ใหม่ (Reused) ได้ แต่การนำไม้ไฟจากบ้านสบก้ายไปล่องแพในตอนล่างของแม่น้ำแม่แตง หรือแม่น้ำสายอื่นๆ หรือการแปรรูปไม้ไฟเป็นผลิตภัณฑ์อย่างอื่นๆ ก็จัดเป็นธุรกิจเชิงอนุรักษ์

การปลูกป่าไฟเพิ่มเติม การใช้แพยางทดแทน ก็เป็นกิจกรรมที่ควรส่งเสริมอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามการล่องแพไม้ไฟ กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมมากกว่าแพยาง และลงทุนน้อยกว่า แต่ก็ต้องแก้ไขโดยการปลูกป่าไฟเพิ่มเติม

กิจกรรมการเดินป่า การขี่จักรยาน หรือการใช้ยานพาหนะรถยนต์ ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศป่า และสิ่งแวดล้อม เมื่อเปรียบเทียบกับการท่องเที่ยวแบบผจญภัย โดยใช้

รถจักรยานยนต์ หรือรถยนต์ขับเคลื่อนสี่ล้อแล่นออกนอกถนน บุกป่า ทำให้เกิดการทำลายโครงสร้างของระบบนิเวศป่า และส่งเสียดังระบบกวนสัตว์และมนุษย์

การใช้วัสดุหรือภาชนะในการเดินทาง ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับระบบนิเวศ ควรใช้วัสดุที่ย่อยสลายได้ง่าย หลีกเลี่ยงการใช้โฟม พลาสติก และมีการจัดระบบการเก็บขยะที่ดี เช่น นำขยะบรรจุถุงดำ แล้วนำไปทิ้งในสถานที่เก็บขยะ ไม่ใช่ทิ้งขยะไว้ในป่า แม่น้ำ หรือสถานที่สาธารณะอื่นๆ

3. ขีดหลักการให้การศึกษา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเส้นทางดังกล่าว มัคคุเทศก์ต้องอธิบายให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในเรื่องระบบนิเวศป่า ความหลากหลายทางชีวภาพ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การทำไร่หมุนเวียน ระบบเหมืองฝาย ตมุนไพร ฯลฯ มัคคุเทศก์ต้องเรียนรู้ในเรื่องดังกล่าวหรือให้ชาวบ้านเป็นวิทยากรอธิบายแก่นักท่องเที่ยวเป็นภาษาไทย แล้วมัคคุเทศก์แปลเป็นภาษาอื่นๆ เพื่อให้แก่นักท่องเที่ยวเข้าใจ

4. ขีดหลักผลประโยชน์ของท้องถิ่น การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องให้ท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์ด้วยการใช้วิธีการจัดการดังนี้

4.1 การจัดมัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือชาวบ้านเป็นคนนำทางท่องเที่ยว และร่วมเป็นวิทยากรบรรยายเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน ให้นักท่องเที่ยวเข้าใจ ชาวบ้านได้รับรายได้ตอบแทนจากการปฏิบัติงาน

4.2 การจัดเตรียมอาหาร อาหารบางอย่างซื้อในหมู่บ้าน เช่น ผัก ผลไม้ ไข่ ไก่ ควรจัดเตรียมรายการอาหารให้สอดคล้องกับทรัพยากร และการประกอบอาชีพของชาวบ้าน ทั้งนี้เพื่อให้ชาวบ้านเกิดรายได้ช่องทางหนึ่งจากการท่องเที่ยว

4.3 การจัดที่พัก การจ่ายค่าที่พักคืนละ 20 บาทต่อคน ราคารูมกินไป แต่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จ่ายค่าที่พักคืนละ 50 บาทต่อคน

การจัดที่พักให้ชุมชนเป็นคนจัด และหมุนเวียนไปยังบ้านอื่นๆ ซึ่งอยู่ในกลุ่มจัดที่พัก ไม่ใช่ผูกขาดหมู่บ้านละ 3-4 หลัง เช่นการท่องเที่ยวในปัจจุบัน

4.4 ส่งเสริมให้ชาวบ้านขายของที่ระลึก ผลผลิตด้านการเกษตรแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง

4.5 จ้างแรงงานชาวบ้านในการก่อแพ นำทาง ขนสัมภาระ หรือกิจกรรมอื่นๆ เช่น แสดงดนตรี นาฏศิลป์

4.6 บริจาคเงินส่วนหนึ่งเป็นกองทุนหมู่บ้านทุกครั้ง กองทุนนี้เป็นกองทุนรวมของหมู่บ้าน ชาวบ้านทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ได้

4.7 ส่งเสริม ฟื้นฟู สนับสนุน ให้ชาวบ้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยการเข้าร่วมกิจกรรม สนับสนุนวิทยากร ปรึกษาทรัพยากรช่วยเหลือ ฯลฯ

4.8 ยึดหลักนักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้ ความเข้าใจแล้ว ยังต้องทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน พักผ่อนหย่อนใจ ควบคู่ไปด้วย แต่การจัดกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวต้องไม่กระทบต่อความยั่งยืนของทรัพยากรการท่องเที่ยว

การกำหนดราคา (Price)

ราคาต่อหน่วย หรือต่อคนต่อวัน ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ราคาแพงกว่าการท่องเที่ยวแบบเดินป่าหรือการท่องเที่ยวแบบผจญภัย เพราะมีค่าบริการของชาวบ้าน และการบริจาคให้แก่ชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว การคิดราคาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เริ่มต้นเช่นเดียวกับการคิดราคาทั่วไป โดยแบ่งราคาออกเป็นหมวดต่างๆ ต่อคน ดังนี้

1. หมวดยานพาหนะต่อคน (ยานพาหนะ ได้แก่ รถยนต์ แพ ซั้ง ฯลฯ)
2. หมวดอาหารต่อคน
3. หมวดที่พักต่อคน
4. หมวดค่าจ้างมัคคุเทศก์และผู้ช่วยมัคคุเทศก์ต่อคน (ลูกหาบ)
5. หมวดค่าธรรมเนียม เช่น ค่าบัตรผ่านประตู
6. นำค่าใช้จ่ายต่อคน ข้อ 1, 2, 3, 4, 5 รวมกัน $1+2+3+4+5 =$ ราคาต้นทุน (X)
7. คิดค่าดำเนินการร้อยละ 35% จากราคาต้นทุน $= ?$ (Y)
8. นำข้อ 7+8 = ราคาขาย หรือ $X+Y =$ ราคาขาย/ต่อคน

สำหรับการคิดราคาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องเพิ่มค่าใช้จ่ายต่างๆ ดังนี้

1. ค่าจ้างชาวบ้านนำทาง หรือเป็นวิทยากร วันละ 200-300 บาท
2. ค่าบำรุงหมู่บ้าน และทรัพยากรการท่องเที่ยว คนละเท่าไรขึ้นอยู่กับข้อตกลง

3. ค่าที่พักต่อคน ต้องจ่ายมากกว่าคืนละ 20 บาท อาจจะคืนละ 40-100 บาท ขึ้นอยู่กับ
ข้อตกลงและการบริการ

4. การจัดหาอาหาร ต้องใช้อาหารในท้องถิ่นให้มากที่สุด

5. ค่าใช้จ่ายในการแสดง การสาธิตต่างๆ ขึ้นอยู่กับข้อตกลง

เงื่อนไขต่างๆ ดังกล่าว ทำให้ค่าใช้จ่ายต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ราคาแพงกว่า
การท่องเที่ยวแบบเดินป่าทั่วไป แต่ผลประโยชน์ตกอยู่กับท้องถิ่น และท้องถิ่นไม่ถูกรีดเอา
เปรียบ

การจัดหาช่องทางการจัดจำหน่าย (Place)

การจัดหาช่องทางการจัดจำหน่าย อาจกระทำได้โดยการขายตรง (Direct Sale) และ
ขายผ่านคนกลาง (Indirect Sale)

การขายตรง

ชุมชนอาจเสนอขายชุดการท่องเที่ยวผ่านระบบคอมพิวเตอร์ โดยการจัดสร้างเว็บไซต์
ของตนเอง หรือร่วมกับหน่วยราชการ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอ จังหวัด การท่องเที่ยว
แห่งประเทศไทย และหน่วยงานภาครัฐกิจ

การขายตรงโดยการที่ชุมชนติดต่อกับหน่วยธุรกิจนำเที่ยวในท้องถิ่น ระดับอำเภอ
จังหวัด หรือติดต่อกับหน่วยธุรกิจในประเทศๆ หรือต่างประเทศ โดยขอความช่วยเหลือจากหน่วย
ราชการ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

การขายตรงโดยการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ ผ่านสื่อสารมวลชน เช่น วิทยุ
หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ หรือจัดทำแผ่นป้ายประกาศ และแผ่นพับ (Brochure) ฯลฯ

การขายผ่านคนกลาง

การขายผ่านคนกลาง (Middle Man) เป็นการเสนอขายสินค้าหรือบริการจากผู้ผลิตผ่าน
คนกลางหน่วยเดียวหรือหลายหน่วยสู่ผู้บริโภค เช่น ผู้ผลิตเสนอขายสินค้าผ่านหน่วยธุรกิจการ
ท่องเที่ยวในท้องถิ่น แล้วหน่วยธุรกิจนำเที่ยวในท้องถิ่นขายให้แก่นักท่องเที่ยว หรืออีกลักษณะหนึ่ง ผู้ผลิต

เสนอขายสินค้าผ่านหน่วยธุรกิจในห้องถิ่น ต่อจากนั้นหน่วยธุรกิจในห้องถิ่นเสนอขายหน่วยธุรกิจ
ในกรุงเทพฯ เพื่อขายต่อให้กับนักท่องเที่ยว

จุดแข็งของชุมชน คือการสร้างผลิตภัณฑ์ด้านการท่องเที่ยว แต่จุดอ่อนของชุมชน คือ
การจัดช่องทางการจำหน่าย ดังนั้นชุมชนต้องสร้างกลไกของช่องทางการจัดจำหน่ายให้เข้มแข็ง
โดยการขายทั้งทางตรงและทางอ้อมหรือขายผ่านคนกลาง

นอกจากนี้ ชุมชนต้องต่อรองกับหน่วยธุรกิจในเรื่องหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น
เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในชุมชน การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว
และผลกระทบต่อระบบนิเวศ ทั้งนี้เพื่อให้ธุรกิจการท่องเที่ยวดำเนินการตามหลักการ
ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การส่งเสริมการตลาด (Promotions)

กิจกรรมการส่งเสริมการตลาด ประกอบด้วย การโฆษณา (Advertising) การ
ประชาสัมพันธ์ (Public Relation) การขายผ่านบุคคล (Personal Selling) และการส่งเสริมการขาย
(Sell Promotion) ชุมชนหรือชาวบ้านอาจจัดการส่งเสริมการตลาดพร้อมกันทั้ง 4 กิจกรรม ดังนี้

การโฆษณา

ชุมชนต้องจัดทำป้ายโฆษณาแหล่งท่องเที่ยวในเขตทางหลวงแผ่นดิน บริเวณที่ตั้ง
ชุมชน ทางแยกหรือทางโค้ง เพื่อเป็นเป้าหมายต่อนักท่องเที่ยว

การจัดทำแผ่นพับ ใบปลิว (Leaflet) เพื่อแจกจ่ายแก่ลูกค้ากลุ่มเป้าหมาย หน่วยราชการ
ในห้องถิ่น หน่วยธุรกิจที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยว สื่อมวลชน ฯลฯ เป็นสิ่ง
จำเป็นต้องกระทำอย่างยิ่ง เพื่อกระจายข่าวสารสู่ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยว

การโฆษณาผ่านวิทยุ รายการนำเที่ยว วารสารการท่องเที่ยว เช่น จุลสาร อสท. เที่ยว
รอบโลก ฯลฯ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ การโฆษณาดังกล่าวแล้วต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง แต่
ผลตอบแทนที่ได้รับก็คุ้มค่ากับการลงทุน

การประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์เพื่อให้บุคคลภายนอกเกิดการรับรู้ ชุมชนกำลังทำอะไรเกี่ยวกับ
การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือเผยแพร่ผลผลิตของชุดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกิจกรรมที่

สำคัญ ต้องทำความเข้าใจกับกิจกรรมอื่นๆ ในการส่งเสริมการตลาด การประชาสัมพันธ์ไม่ต้องเสียค่าเช่ารายการโทรทัศน์ วิทยุ หรือหนังสือพิมพ์ หรือลงทุนในการผลิตสื่อ เช่น แผ่นพับ หรือแผ่นป้ายโฆษณาอื่นๆ สื่อมวลชนจัดการประชาสัมพันธ์โดยไม่คิดราคาเช่าโฆษณา ทั้งนี้เพราะสื่อมวลชนต้องการเสนอข่าวที่ชุมชนจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ให้กับท้องถิ่น

ดังนั้น การแถลงข่าวเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน หรือเชิญสื่อมวลชนเข้ามาในพื้นที่ท่องเที่ยว ก็เป็นกิจกรรมการประชาสัมพันธ์อย่างหนึ่งซึ่งควรกระทำอย่างขยัน

การขายผ่านบุคคล

การขายผ่านบุคคลเป็นการขายตรง โดยให้ผู้เสนอขายพบกับผู้บริหาร หรือนักท่องเที่ยว เพื่อแนะนำรายการนำเที่ยว และกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้น

การขายตรง

อาจเสนอขายชุดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยผ่านหน่วยราชการ หน่วยธุรกิจ เอกชน หน่วยธุรกิจนำเที่ยว และลูกค้าทั่วไป ซึ่งมีแนวโน้มว่าสนใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การส่งเสริมการขาย

การส่งเสริมการขายโดยการลด แลก แจก แถม และสะสมคะแนน เป็นกิจกรรมสำคัญอย่างหนึ่งของการเสนอขาย การเสนอขายแบบลดราคา เช่น นอกฤดูการท่องเที่ยวอาจลดร้อยละ 40 หรือร้อยละ 50 การเดินทางเป็นหมู่คณะตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป ลดราคาร้อยละ 10-20 การเดินทาง 16 คน คิดราคาเพียง 15 คน หรือการเดินทาง 11 คน คิดราคาเพียง 10 คน เป็นต้น

การจัดของที่ระลึก ที่เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว ก็เป็นสิ่งจำเป็นเพราะเป็นการระลึกความทรงจำ และทำให้นักท่องเที่ยวกลับมาเยือนใหม่

กระบวนการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชนมีส่วนร่วม เริ่มต้นจากคณะผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลเพื่อเรียนรู้ภูมิหลังและบริบท ต่อจากนั้นก็ร่วมวิเคราะห์ข้อมูล (SWOT) กับชาวบ้าน โดยผสมผสานกับแนวคิดทฤษฎี เพื่อหาข้อสรุปในเรื่อง จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค

การค้นพบจุดแข็งในหมู่บ้าน เช่น จุดแข็งทางด้านทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว ทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ประสบการณ์การจัดธุรกิจท่องเที่ยวของประชาชนในหมู่บ้าน การอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรม ความเข้มแข็งในชุมชน

จุดอ่อนในหมู่บ้าน ได้แก่ การขาดความสามัคคี การขาดปัจจัยพื้นฐานในการผลิต เช่น ระบบการขนส่ง การสื่อสาร การสาธารณูปโภค การขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ในด้านโอกาส ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกมีปัจจัยสนับสนุนหลายอย่าง เช่น นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาล ของภาครัฐ ในระดับจังหวัด และส่วนท้องถิ่น กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศในเชียงใหม่ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรม ความมีชื่อเสียงในอดีต สิ่งเหล่านี้คือโอกาสที่ดีของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เขตลุ่มน้ำแม่แตง

อุปสรรค การขาดระบบการขนส่ง การสื่อสาร การสาธารณูปโภค เป็นจุดอ่อนสำคัญของหมู่บ้านในการติดต่อกับหน่วยงานภายนอก และเป็นอุปสรรคสำคัญในการดำเนินงานด้านธุรกิจของชาวบ้านในระบบการขายตรง การขายทางอ้อมโดยผ่านคนกลางคือหน่วยธุรกิจในเมืองทำให้หมู่บ้านลดอำนาจการต่อรอง และเสียผลประโยชน์

การจัดการธุรกิจนำเที่ยวแบบเดินป่า และการท่องเที่ยวแบบผจญภัย ก็เป็นอุปสรรคสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มน้ำแม่แตงในปัจจุบันนี้

การสร้างผลผลิตหรือชุดการท่องเที่ยวโดยพื้นฐานชุมชน โดยนำผลจากการวิเคราะห์และแนวคิดทฤษฎีการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ก็ได้ผลผลิตชุดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศลุ่มน้ำแม่แตง โดยมีเส้นทางสำคัญดังนี้

เส้นทาง บ้านเมืองก๊ิด-บ้านสบก้าย

เส้นทาง บ้านเมืองก๊ิด-บ้านสบก้าย-บ้าน โป่งแง่น

เส้นทาง บ้านเมืองก๊ิด-บ้านสบก้าย-บ้าน หุ่นยี่วะ-บ้าน ป่าข้าวหาลาม

เส้นทาง บ้านเมืองก๊ิด-บ้านสบก้าย-บ้าน ห้วยสถาน-บ้าน ห้วยก๊ิบก๊ิบ

เส้นทางสำคัญดังกล่าวแล้ว จัดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นระบบนิเวศป่า

ความหลากหลายทางชีวภาพ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และเส้นทางประวัติศาสตร์ เช่น เส้นทางเดินทัพสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

การกำหนดชุดการท่องเที่ยวโดยพื้นฐานชุมชน เท่ากับการกำหนดผลผลิตหรือ
 ผลิตภัณฑ์ ดังนั้น จึงได้วางแนวทางการกำหนดราคา การส่งเสริมการตลาด และการจัดช่องทางการ
 จัดจำหน่าย ตามแนวทฤษฎีส่วนผสมของการตลาด ซึ่งประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการ
 จัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด

